

SAVONIA

OPINNÄYTETYÖ - AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
SOSIAALI- JA TERVEYSALA

PERHEVÄKIVALLAN TUNNISTAMINEN JA PUUTTUMINEN KOULUYMPÄRISTÖSSÄ

Opas koulun työntekijöille

TEKIJÄT Wilma Nisonen
Tinka-Tara Kukkola

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala		
Tutkinto-ohjelma Sosionomin tutkinto-ohjelma		
Työn tekijä Wilma Nisonen Tinka-Tara Kukkola		
Työn nimi Perheväkivallan tunnistaminen ja puuttuminen kouluympäristössä. Opas koulun työntekijöille.		
Päiväys	Arviointiin palautuksen päivämäärä tähän	28/22
Yhteistyötaho Lehmon koulu		
Perheväkivalta on yleinen ja vakava ongelma yhteiskunnassamme. Perheväkivallalla on laajat ja vakavat vaikutukset ja seuraukset lapseen ja kaikkiin perheenjäseniin. Varhainen puuttuminen ja ylipäättään perheväkivallan tunnistaminen lapsessa on erittäin tärkeää, jotta voidaan turvata lapselle turvallinen lapsuus ja tulevaisuus. Kouluympäristö on ympäristö, jossa lapsi viettää paljon aikaa ja kotielämän mahdolliset ongelmat ilmenevät usein koulussakin. On erittäin tärkeää, että osataan tunnistaa ja tiedetään, miten tulee toimia, kun herää huoli lapsesta. Kehittämistyön tarkoituksena oli laatia opas työvälineeksi koulun ammattilaisille perheväkivallan tunnistamiseen sekä sen puheeksi ottamiseen. Kehittämistyön tavoitteena oli lisätä tietoisuutta perheväkivallasta ja siten edistää lasten sekä perheiden hyvinvointia ja turvallisuutta. Kehittämistyön tilaajana on Lehmon koulu. Opas jaettiin koulun työntekijöille digitaalisesti. Kehittämistyössä käytimme lineaarisia malleja. Opas sisältää tietoa perheväkivallasta. Oppaassa kerrotaan, mitä perheväkivalta on, mitä varoitusmerkkejä perheväkivaltaa kokevan lapsessa voi ilmetä ja tietoa, miten koulun työntekijän tulee toimia huolen herätessä lapsesta. Oppaassa on konkreettisia ohjeita, miten ottaa perheväkivalta puheeksi lapsen kanssa. Oppaassa on valmiita kysymyksiä ja monitulkintaisia kuvia, joita voi käyttää työvälineenä lapsen kanssa keskustellessa. Perheväkivallan tunnistamista ja siihen puuttumista käsittelevä opas on erittäin tärkeä, sillä koulun henkilöstöllä on merkittävä vastuu väkivallan merkkien havaitsemisessa ja tilanteisiin reagoinnissa. Lapset viettävät huomattavan osan ajastaan koulun piirissä, mikä korostaa henkilökunnan roolia. Aihe koettiin merkitykselliseksi, sillä perheväkivaltaan liittyvät tilanteet voivat koulun arjessa olla haastavia ja monisyisiä. Lisäksi teema on yhteiskunnallisesti tärkeä ja ajankohtainen. Oppaan jatkokehittämistä varten voisi pyytää käyttäjäkokemuksia Lehmon koulun työntekijöiltä. Opasta voidaan hyödyntää monipuolisesti eri ympäristöissä. Vaikka opas laadittiin alun perin Lehmon koululle, sen sisältö soveltuu myös muiden koulujen käyttöön. Uskomme, että vastaavanlainen materiaali olisi arvokas työkalu myös varhaiskasvatuksen parissa. Opasta voitaisiin muokata ja kehittää edelleen niin, että se tukisi myös alle kouluikäisten lasten tarpeita. Lisäksi sen sisältöä olisi mahdollista laajentaa erilaisiin toimintaympäristöihin, kuten nuorisotyöhön.		
Avainsanat perheväkivalta, tunnistaminen, puuttuminen, kouluympäristö		

SISÄLTÖ

1	PERHEVÄKIVALTA JA SEN MUODOT	5
1.1	Perheväkivalta ilmiönä sekä sen ilmeneminen	6
1.2	Fyysinen väkivalta	7
1.3	Henkinen väkivalta	7
1.4	Seksuaalinen väkivalta	7
2	PERHEVÄKIVALLAN VAIKUTUKSET LAPSEEN	8
2.1	Perheväkivallan pitkäaikaiset ja välittömät vaikutukset	9
2.2	Perheväkivallan vaikutukset tunnetasolla lapseen	9
2.3	Traumaperäinen stressihäiriö	10
2.4	Perheväkivallan fyysiset vaikutukset lapseen	11
2.5	Perheväkivallan vaikutukset tekijään	11
3	PUUTTUMINEN JA TUKITOIMET PERUSKOULUSSA	11
3.1	Perheväkivallan tunnistamisen haasteet	12
3.2	Perheväkivaltaan puuttuminen	12
3.3	Lastensuojeluilmoituksen tekeminen	13
3.4	Huolen puheeksi ottaminen lapsen kanssa	14
4	KEHITTÄMISTYÖN TARKOITUS JA TAVOITE	15
5	KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS	16
5.1	Suunnittelu	17
5.2	Toteutus	20
5.3	Arviointi	21
6	POHDINTA	22
6.1	Kehittämistyön toteutuksen ja tuotoksen pohdinta	23
6.2	Eettisyys ja luotettavuus	24
6.3	Ammatillinen kasvu	24
6.4	Kehittämistyön hyödynnettävyys ja kehittämisideat	26
	LÄHTEET	27
	LIITE 1: GOOGLE FORMS ALKUKYSELY TYÖNTEKIJÖILLE	30
	LIITE 2: PALAUTEKYSELY	30
	LIITE 3: OPAS PERHEVÄKIVALLAN TUNNISTAMISEEN JA PUUTTUMISEEN	32
	KUVALUETTELO	

Kuva 1. Kehittämistyön vaiheet ja aikataulu..... 16

JOHDANTO

Perheväkivalta on yhteiskunnallinen ongelma, joka koskettaa kaikenlaisia perheitä taustasta riippumatta. Se ei katso ikää, sukupuolta, varallisuutta tai asuinpaikkaa. Väkivalta saattaa jäädä piiloon pitkiksi ajoiksi, ja sen vaikutukset ulottuvat syvälle yksilön ja koko perheen hyvinvointiin. Erityisen haavoittuvassa asemassa ovat lapset, jotka voivat altistua väkivallalle joko suoraan tai välillisesti esimerkiksi todistamalla sitä kotona. Lapsuudessa koetulla väkivallalla voi olla pitkäkestoisia seurauksia, jotka näkyvät myöhemmin mielenterveyden haasteina, turvattomuuden tunteina tai vaikeuksina ihmissuhteissa.

Sosionomeina työskentelemme ihmisten parissa erilaisissa ympäristöissä ja näemme työssämme monenlaisia elämäntilanteita. Perheväkivalta on ilmiö, jonka tunnistaminen ja siihen puuttuminen ovat osa ammattitaitoa, jolla voidaan vaikuttaa lasten ja perheiden elämään ratkaisevasti. Kun väkivallan varoitusmerkit, tunnistamisen haasteet ja puheeksi ottamisen keinot tiedostetaan, ongelmaan voidaan puuttua jo varhaisessa vaiheessa.

Perheväkivallalla on useita eri muotoja. Se voi ilmetä fyysisenä, henkisenä, seksuaalisena tai taloudellisena väkivaltana (Huecker, King & Smock 2023). Tässä opinnäytetyössä keskitymme fyysiseen, henkiseen ja seksuaaliseen väkivaltaan vanhempien välillä sekä väkivaltaan, jota vanhempi kohdistaa lapseen. Fyysinen väkivalta voi ilmetä esimerkiksi läpsimisenä, tukistamisena, lyömisenä, potkimisena tai tönimisenä (Söderholm, Kivitie-Kallio, 2012, 100). Henkinen väkivalta sisältää muun muassa uhkailua, pelottelua, vähättelyä ja kontrollointia (Hautamäki 2013, 54). Seksuaalinen väkivalta voi tarkoittaa esimerkiksi seksuaalista painostamista, pakottamista tai ahdistelua (Hautamäki 2013, 57).

Opinnäytetyön aihe valittiin, koska perheväkivalta on merkittävä ilmiö, jolla on sekä välittömiä että pitkäaikaisia vaikutuksia väkivaltaa kokeneisiin ihmisiin. Fyysisten vammojen lisäksi väkivalta voi aiheuttaa monenlaisia eri oireita, kuten psyykkistä oireilua. Lisäksi väkivalta voi vaikuttaa kognitiivisiin, sosiaalisiin ja emotionaalisiin taitoihin, kehitykseen ja kokonaisvaltaiseen mielen hyvinvointiin (Söderholm, Kivitie-Kallio 2012, 88–90). Näiden vaikutusten vakavuus korostaa varhaisen tunnistamisen ja puuttumisen merkitystä.

Aihe on myös erittäin ajankohtainen. Suomessa viranomaisten tietoon tuli vuonna 2023 yhteensä 12 300 perheväkivaltatapausta, mikä on 5,3 % enemmän kuin edellisenä vuonna (Tilastokeskus 2024). Nämä luvut osoittavat, että perheväkivalta koskettaa monia suomalaisia perheitä. Kouluyhteisöillä on keskeinen rooli ilmiön tunnistamisessa ja siihen puuttumisessa.

Opinnäytetyömme on kehittämistyö. Kehittämistyön tarkoituksena oli laatia opas työvälineeksi koulun ammattilaisille perheväkivallan tunnistamiseen sekä sen puheeksi ottamiseen. Kehittämistyön tavoitteena oli lisätä tietoisuutta perheväkivallasta ja siten edistää lasten sekä perheiden hyvinvointia ja turvallisuutta. Tämän kautta haluamme edistää lasten ja perheiden hyvinvointia sekä tarjota konkreettisia toimintamalleja kouluyhteisöihin. Työmme tavoitteena on tarjota tietoa sekä konkreettinen, käytännönläheinen väline koulujen käyttöön tilanteisiin, joissa perheväkivaltaa epäillään. Aiheena on perheväkivallan tunnistaminen ja siihen puuttuminen

kouluympäristössä. Yhteistyötahonamme on Lehmon koulu. Lehmon koulu on peruskoulu, jossa ovat luokat 1–9.

Opas toimii käytännön tukena tilanteissa, joissa lapsen käytöksessä tai olosuhteissa ilmenee huolestuttavia merkkejä. Oppaassa käsitellään perheväkivallan tunnistamiseen liittyviä hälytysmerkkejä, mahdollisia oireita sekä keinoja ottaa asia puheeksi lapsilähtöisesti ja hienovaraisesti. Työvälineenä opas tarjoaa koulun ammattilaisille ohjeistettuja toimintatapoja ja tukee moniammatillista yhteistyötä.

Työ toteutetaan kehittämistyönä, jossa hyödynnetään tutkimustietoa, ajankohtaisia tilastoja, teoreettista viitekehystä, monitulkintaisia kuvia sekä koulun henkilökunnalle suunnattua kyselyä, joka toteutetaan Lehmon koulussa. Kyselyllä kartoitamme koulun ammattilaisten näkemyksiä ja tarpeita liittyen perheväkivallan tunnistamiseen ja puheeksi ottamiseen.

1 PERHEVÄKIVALTA JA SEN MUODOT

1.1 Perheväkivalta ilmiönä sekä sen ilmeneminen

Perheväkivalta on ilmiö, joka on maailmanlaajuinen, uskonnoista, yhteiskunnallisesta asemasta sekä kulttuurista riippumaton. Perheväkivallalla tarkoitetaan perheen tai suvun sisällä ilmenevää, terveyttä, hyvinvointia ja tasa-arvoa uhkaavaa käytöstä. Suomen laissa perheväkivalta on rikos, johon kaikilla kansalaisilla on velvollisuus ja oikeus puuttua. (Hautamäki 2013, 49.)

Perheväkivallalla on monia eri muotoja. Muotoja on esimerkiksi taloudellinen, hengellinen, fyysinen, henkinen ja seksuaalinen väkivalta. (Crown Prosecution Service 2024.) Ilmenemismuodot ovat kaikki vahingollisia ja haitallisia (Hautamäki 2013, 50). Opinnäytetyössä keskitymme erityisesti fyysiseen, henkiseen ja seksuaaliseen väkivaltaan. Teimme tämän rajauksen, koska nämä väkivallan muodot ovat usein helpommin havaittavissa koulun arjessa ja ne voivat näkyä lapsen käyttäytymisessä, tunne-elämässä tai vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Fyysinen, henkinen ja seksuaalinen väkivalta voivat jättää jälkiä, joita koulun ammattilaiset voivat huomata esimerkiksi oppilaan olemuksessa, käytöksessä tai sosiaalisissa suhteissa. Lisäksi näihin muotoihin liittyvä puheeksi ottaminen on kouluympäristössä tärkeää, mutta usein haastavaa. Haluamme tarjota koulun henkilökunnalle tukea juuri näiden ilmiöiden tunnistamiseen ja käsittelyyn. Taloudellinen väkivalta ja hengellinen väkivalta ovat yhtä lailla vakavia, mutta niiden käsittely vaatii usein syvällisempää erityistä asiantuntemusta. Ne ilmenevät harvemmin koulumaailmassa havaittavilla tavoilla, minkä vuoksi rajaus tuntui perustellulta kehittämistyömme näkökulmasta.

Lapsiin kohdistuva väkivalta on ollut kielletty Suomessa vuodesta 1984 alkaen. Lasta tulee kasvattaa siten, että lapsi saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983, 1§.)

Perheväkivalta voi ilmetä eri tavoin perheessä. Se voi olla vanhempien välistä väkivaltaa, jossa vain toinen tai molemmat käyttäytyvät väkivaltaisesti toista kohtaan. Väkivalta voi myös kohdistua lapseen tai lapsiin. Perheväkivalta voi myös ilmetä sisarusten välisenä väkivaltana toisiaan kohtaan. Myös lapsi voi kohdistaa väkivaltaa vanhempiin tai vanhempaan. (Rakovec-Felser 2014.) Opinnäytetyö rajautuu erityisesti vanhempien väliseen väkivaltaan sekä vanhemman lapseen kohdistamaan väkivaltaan, sillä nämä väkivallan muodot vaikuttavat lapseen erityisen haitallisesti. Lapsi voi kärsiä vakavia seurauksia sekä suorasta että epäsuorasta väkivallasta. Koska nämä tilanteet esiintyvät usein rinnakkain, niiden tarkastelu yhdessä on tarkoituksenmukaista ja tukee lasten hyvinvointia sekä väkivallan ehkäisyä. Lisäksi nämä tilanteet esiintyvät usein samanaikaisesti, minkä vuoksi niiden tarkastelu yhdessä on tarkoituksenmukaista. Rajauksen avulla pystymme syventymään aiheeseen ja tuottamaan tietoa, joka tukee lasten hyvinvointia ja väkivallan ehkäisyä.

1.2 Fyysinen väkivalta

Fyysinen väkivalta voi olla lyömistä, läpsimistä, potkimista, puremista, tönimistä, kiinnipitämistä, tukistamista, liikkumisen estämistä, esineen heittämistä toista päin, kuristamista tai lyömäaseen tai aseiden käyttämistä. Yleisin väkivallan muodoista on ollut kiinnipitäminen. (Hautamäki 2013, 52–53.) Suomessa myös väkivalta, jolla aikuinen yrittää rangaista tai säädellä lapsen käyttäytymistä aiheuttaen hänelle kipua tai epämukavaa oloa aiheuttamatta fyysistä vammaa nimetään pahoinpitelyksi (Söderholm & Kivite-Kallio 2012, 100). Fyysinen väkivalta voi aiheuttaa pahimmillaan uhrin kuoleman (Siukola 2014, 12). Fyysiseen väkivaltaan voi liittyä tekijän tarve oikeuttaa tekonsa esimerkiksi viittaamalla kuormittavaan elämäntilanteeseen, päihteiden käyttöön tai siirtämällä vastuun väkivallasta uhrille (Karhuvaara, Kaitue & Ruuhilahti 2013, 18).

1.3 Henkinen väkivalta

Henkinen väkivalta alkaa usein huomaamattomasti ja kehittyy vähitellen. Henkinen väkivalta tarkoittaa väkivaltaa, jolloin toisen ihmisen psyykkistä hyvinvointia tahallisesti horjutetaan. Se voi näkyä esimerkiksi vähättelynä, eristämisenä, alistamisena tai tiukkana kontrollina. (Bildjuschkin ym. 2020.) Çetin, Kuzu, & Danaci (2020) kirjoittavat, että henkinen väkivalta on toistuvaa psyykkistä painostusta tai kiusaamista, joka voi ilmetä pelotteluna, nöyryyttämisenä, uhkauksina tai muuna aggressiivisena käytöksenä. Henkinen väkivalta tarkoittaa myös sitä, että jätetään toisen mielipiteet huomioitta ja harjoitetaan puhumattomuutta ja mökötetään. Tätä kutsutaan passiiviseksi henkiseksi väkivallaksi. Aktiivinen henkinen väkivalta on esimerkiksi, halveksuntaa, kiroilua sekä lyömisellä uhkaamista. (Karhuvaara, Kaitue & Ruuhilahti 2013, 18.)

1.4 Seksuaalinen väkivalta

Seksuaalinen väkivalta tarkoittaa tekoja, joissa rikotaan ihmisen seksuaalista koskemattomuutta tai itsemääräämisoikeutta. Käsitteitä "seksuaalinen väkivalta" ja "seksuaaliväkivalta" käytetään usein rinnakkain, mutta on tärkeää muistaa, että kokijan näkökulmasta kyse ei ole seksuaalisesta kokemuksesta, vaan väkivallan muodosta. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on seksuaalista väkivaltaa, jossa käytetään lasta aikuisen seksuaalisiin tarkoituksiin tai hänen haluunsa hallita tai vahingoittaa lasta. (Bildjuschkin ym. 2020.)

Alle 13-vuotiaisiin kohdistuva seksuaaliväkivalta on harvinaisempaa kuin vanhempiin lapsiin kohdistuva. Useimmat teot liittyvät sukuelinten näyttämiseen, kosketteluun tai seksuaaliseen toimintaan ilman fyysistä kontaktia. Yhdyntä on alle murrosikäisten kohdalla poikkeuksellista, ja tekijä on useimmiten lapselle tuttu henkilö. Suurin osa tapauksista ei tule aikuisten tietoon, ja vain harva niistä etenee viranomaisten käsiteltäväksi. (Bildjuschkin 2023, 124.)

Seksuaaliväkivalta voi aiheuttaa lapselle merkittäviä psyykkisiä ja kehityksellisiä haittoja. Yleisimmin havaittu seuraus on traumaperäinen stressihäiriö, jonka hoidossa paras näyttö on kognitiivisesta käyttäytymisterapiasta. Nuorempien lasten kohdalla on erityisen tärkeää, että

lapsesta huolehtiva aikuinen on aktiivisesti mukana hoitoprosessissa ja sitoutuu lapsen tukemiseen.
(Bildjuschkin 2023, 124.)

2 PERHEVÄKIVALLAN VAIKUTUKSET LAPSEEN

2.1 Perheväkivallan pitkäaikaiset ja välittömät vaikutukset

Lapselle voi aiheutua vakavia haittoja väkivallan kokemuksista, vaikka hän ei itse olisi ollut väkivallan suora kohde. Perheessä tapahtuva väkivalta heijastuu lapsen kasvuun ja kehitykseen, ja se voi ilmetä tunne-elämän vaikeuksina, käyttäytymisen haasteina sekä vaikeutena muodostaa turvallisia kiintymyssuhteita. Tällaiset kokemukset horjuttavat lapsen perusturvaa ja voivat hidastaa sosiaalisten taitojen ja vuorovaikutusvalmiuksien kehittymistä. Väkivallalle altistuneiden lasten reaktiot ovat usein yksilöllisiä, ja niihin vaikuttavat esimerkiksi lapsen ikä ja kehitysvaihe, luonteenpiirteet sekä väkivallan kesto, voimakkuus ja toistuvuus. (Siukola 2014, 12.)

Perheväkivaltaa kokenut lapsi saattaa sekä lapsuudessa että aikuisuudessa kohdata uniongelmia, mielialahäiriöitä, päihderiippuvuutta, vihamielistä käyttäytymistä sekä haasteita oppimisessa, ja nämä voivat olla välittömiä tai pitkäaikaisia vaikutuksia (Karhuvaara, Kaitue & Ruuhilahti 2013, 23).

Väkivalta aiheuttaa lapselle stressiä, ja vakavalla stressillä ja toistuvilla traumaattisilla kokemuksilla on pysyviä vaikutuksia aivojen rakenteisiin. Stressi aiheuttaa aivoalueiden muovautumisen sekä pahimmillaan aivot voivat pienentyä kooltaan. Yksi aivojen osista on hippokampus ja se säätelee muistitoimintoja sekä oppimista. Stressin seurauksena hippokampus voi vaurioitua ja pienentyä. (Kytölä 2021, 69.) Aivojen kehityksen häiriintyminen voi aiheuttaa välittömiä sekä pitkäaikaisia fyysisiä ja henkisiä vaikutuksia lapsen terveyteen. Väkivallan vaikutukset eivät rajoitu vain kärsimykseen, vaan niihin liittyy myös kohonnut riski kansanterveys sairauksien puhkeamiseen sekä alttius mielenterveyden häiriöille, syrjäytymiselle ja haitalliselle riskikäyttäytymiselle (Korpilahti ym. 2019, 37).

2.2 Perheväkivallan vaikutukset tunnetasolla lapseen

Väkivalta vaikuttaa monella tavalla lapseen, kuten minäkäsitykseen ja itsetuntoon. Väkivallan kokemukset vaikuttavat tunteisiin, ja esimerkiksi paha olo voi ilmetä käyttäytymishäiriöinä tai pelkotiloina. Lapsi saattaa ajatella väkivallan olevan omaa syytään, mikä voi johtaa siihen, että hän välttelee huomiota tai pyrkii miellyttämään muita. Väkivallan näkeminen tai kokeminen voi aiheuttaa lapselle ajatuksia, että väkivalta olisi hyväksyttävää, minkä seurauksena lapsi voi itse alkaa käyttäytyä väkivaltaisesti. (Hautamäki 2013, 80–81.) Emotionaalisen väkivallan merkkejä voi nähdä, jos lapsi on hyvin ahdistunut, vetäytynyt, aggressiivinen, vaativa, käyttäytyy passiivisesti tai pelokkaasti sekä lapsen suhteet muihin ikätovereihin tai aikuisiin voivat olla ongelmallisia. Myös lapsi saattaa taantua nuoremman lapsen tasolle, ja se voi näkyä pissavahinkoina tai ulosteella tuhrimisella. (Soisalo 2012, 208.)

Seksuaaliväkivallan vaikutukset ovat moninaisia. Ne vaihtelevat yksilöittäin, eikä oireiden esiintyminen tai puuttuminen kerro väkivallan vakavuudesta. Uhrin oma tunnistaminen kokemuksesta voi olla vaikeaa, mikä hankaloittaa puhumista ja avun hakemista. Seurauksiin vaikuttavat aiemmat kokemukset, tapahtuman luonne, kuten väkivalta, nöyryytys, kontrollin menetys

sekä uhrin tulkinat. Toipumista tukevat läheisten tuki, uskottu kokemus, asianmukainen hoito, selviytymiskeinot ja uhrin usko omiin selviytymismahdollisuuksiin. (Bildjusckin 2023, 93–94.)

Aluksi tapahtuma saattaa tuntua epätodelliselta, ja uhri voi vähätellä tai kieltää sen kokonaan. Tämä voi näkyä vähäisinä reaktioina, mutta on osa selviytymistä. Uhrin pyrkimys välttää tapahtumaan liittyviä ajatuksia ja tunteita on tavallista ja osittain luonnollinen sopeutumiskeino. Äkilliset traumaattiset tilanteet aiheuttavat lähes kaikilla välittömiä stressireaktioita, kuten tapahtuman mieleen palaamista, valppaana oloa, univaikeuksia, keskittymisongelmia ja tilanteiden välttelyä. Oireet lieventyvät yleensä muutamassa päivässä tai viikossa, mutta jos ne jatkuvat yli kuukauden, voi kyseessä olla traumaperäinen stressihäiriö (Bildjusckin 2023, 93–94, 95.)

2.3 Traumaperäinen stressihäiriö

Traumaperäinen stressihäiriö voi kehittyä lapsille, jotka ovat altistuneet vakavalle väkivallalle. Yleinen traumaoire lapsilla on mieleen tunkeutuvat muistikuvat tapahtumista. Lapsi saattaa nähdä painajaisunia, jotka saattavat olla muuten pelottavia ja ahdistavia tai olla suoraan tilanteita, joita lapsi on kokenut. Lapsen univalvorytmi saattaa olla häiriintynyt. Lapsi saattaa olla ärtyisä sekä voimakkaat raivokohtaukset ovat yleisiä. Vireystila voi olla myös koholla. Jotkut lapsista saattavat olla vaitonaisia tilanteista ja tunteista, jotka liittyvät tapahtumiin. Näissä tilanteissa lapsi ei ehkä halua puhua tapahtuneesta, tai lapsi ei saata muistaa kaikkea, mitä tapahtumiin liittyy. Lapsi saattaa toistaa tapahtumiin liittyviä teemoja leikin kautta. Tunnereaktiot lapsilla voi olla niukkoja tai lapsi saattaa kokea olonsa eristyneeksi tai turraksi. Traumaperäisen stressihäiriön oirekuva voi olla lapsilla epämääräisempi kuin aikuisilla ja tautiluokituksen kriteerit eivät välttämättä täyty. Oireiden diagnostinen arviointi on tärkeää. (Söderholm & Kivitie-Kallio 2012, 224.)

Tutkituin hoitomuoto traumaperäiseen stressihäiriöön on kognitiivinen käyttäytymisterapia. Hoidossa tehdään yhteistyötä sekä lapsen että vanhempien kanssa, yhdessä ja erikseen. Hoitoon kuuluu asteittainen altistaminen traumaan liittyville muistoille ja kokemuksille. (Laajasalo & Peltonen, 2021.) Terapiassa keskitytään pääosin lapsen tämänhetkisiin kokemuksiin. Lapsen oireita ja ongelmia pyritään lieventämään auttamalla häntä oppimaan uusia tapoja ajatella ja toimia vaikeissa tilanteissa. Terapeutti selvittää lapsen kanssa ensin, mitä hankalissa tilanteissa tapahtuu, millaisia ajatuksia ja tunteita lapsella niihin liittyy. Tämän jälkeen lasta tuetaan löytämään vaihtoehtoisia tulkintoja ja toimintatapoja tilanteisiin. (Puura, Luoma, Toivanen & Ebeling 2020.) Kognitiivinen käyttäytymisterapia sisältää erilaisia menetelmiä, joilla pyritään vähentämään traumaperäisen stressin oireita ja vahvistamaan selviytymiskeinoja. Tällaisia ovat esimerkiksi stressinhallintaharjoitukset, tunnetaitojen vahvistaminen, rentoutus- ja hengitystekniikat, myönteisen ajattelun tukeminen, itsevarmuustaitojen harjoittelu sekä erilaisten haitallisten ajatusketjujen katkaiseminen. Joissakin tapauksissa hoitoon sisältyy myös trauma-altistus eli turvallisessa ympäristössä tapahtuva vaikeiden muistojen uudelleen käsittely, mikä on keskeinen osa traumafokusoitua. (International Society for Traumatic Stress Studies 2019.)

Jos menneitä traumakokemuksia ei käsitellä, lapsen takaumat ja painajaiset voivat voimistua. Traumahoito tulee toteuttaa yksilöllisesti, kunnioittaen lasta, ja sen tueksi tarvitaan luottamuksellinen aikuissuhde, riittävä sosiaalinen tuki ja lapsen omat voimavarat. Samalla on tartuttava nopeasti

niihin kokemuksiin, jotka merkittävästi haittaavat lapsen arkea tai kehitystä. (Laajasalo & Peltonen 2021.)

2.4 Perheväkivallan fyysiset vaikutukset lapseen

Perheväkivallan välittömät fyysiset merkit voivat olla helposti havaittavissa, kuten mustelmat, palovammat, sijoiltaanmenot, puremat ja haavat (Soisalo 2012, 207). Useat ja ryppäissä olevat mustelmat, jotka ovat tarkkarajaisia tai oudonmuotoisia, voivat viitata väkivaltaan. Jos mustelmien yhteydessä esiintyy verenpurkauksia, se on erittäin huolestuttavaa. Päänahalla olevat mustelmat, verenvuodot sekä hiustenlähdöt voivat viitata hiuksista vetämiseen. Tahallisesti aiheutetut palovammat voivat näkyä tarkkarajaisina vammakuvioina tai hansikas- ja sukkamaisina palovammoina raajoissa. (Tupola, Kivitie-Kallio, Kallio, Koskinen & Alapulli 2015.) On huomioitava, että luonnolliset mustelmat ovat yleisiä myös lapsilla, jotka liikkuvat ja leikkivät aktiivisesti. Tällaiset mustelmat ovat usein kuitenkin erilaisia ja niitä on yleensä esimerkiksi polvissa, sääriissä ja kyynärvarsissa, (Söderholm & Kivite-Kallio 2012, 101.) Pahoinpitelymustelmat ovat yleisimmin esimerkiksi selässä, kasvoissa, niskassa, pakaroissa, kaulalla tai takareisien alueella (Söderholm, Kivitie-Kallio 2012, 101).

2.5 Perheväkivallan vaikutukset tekijään

Väkivallan käyttäminen vaikuttaa monin eri tavoin tekijään. Se voi aiheuttaa pelkoa, häpeää, ahdistusta sekä stressiä. (Hautamäki 2013, 89.) Henkilö voi kärsiä myös alentuneesta itsetunnosta. Asian paljastuminen voi aiheuttaa leimaantumista ja häpeää, jotka vaikuttavat syvästi yksilöön. Tällöin henkilö saattaa myös menettää perheensä ja yhteisen kodin. Riskinä on, että henkilö ajautuu päihteiden väärinkäyttöön, hän voi oireilla psyykkisesti, esimerkiksi masentua ja tilanne voi johtaa työkyvyttömyyteen. (Hautamäki 2013, 91.) Lastaan kaltoin kohtelevalla vanhemmalla on usein vaikeuksia hallita itseään ja taipumusta sosiaalisia normeja rikkovaan käyttäytymiseen. Lapsen tunteisiin vastataan tavallisesti kättyisämmin, tukea annetaan niukemmin eikä lapsen tarpeisiin vastata riittävästi. Vanhemman kasvatustyyli on määrällinen ja vihamielinen, ja hänen odotuksensa lasta kohtaan ovat epärealistisen korkeat. (Karhuvaara, Kaitue & Ruuhilahti 2013, 25.)

3 TUNNISTAMINEN, PUUTTUMINEN JA TUKITOIMET PERUSKOULUSSA

3.1 Perheväkivallan tunnistamisen haasteet

Lapsi tai nuori, joka on nähnyt tai kokenut perheessä väkivaltaa, voi olla hankala tunnistaa varsinkin, jos kyseessä on henkistä väkivaltaa. Henkinen väkivalta ei jätä selkeitä fyysisiä merkkejä, kuten mustelmia, naarmuja, tai hiertymiä, ja siksi se voi olla hankalasti tunnistettavissa. On tilanteita, jotka ovat näyttäneet haastavina, joissa ammattilaisella on huoli henkisestä väkivallasta, mutta lapsi ei siitä kerro. Lapset ovat saattaneet kertoa asiasta vain rajatusti ammattilaiselle, sillä haitallinen vuorovaikutus kotona voi olla haastavaa tunnistaa väkivallaksi lapsen taholta. (Paasivirta, Holmi, Ståhlberg & Laajasalo 2022.) Pelko väkivaltaa käyttävän vanhemman raivostumisesta voi johtaa siihen, että lapsi alkaa miellyttää vanhempaa ja sopeuttaa oman toimintansa tämän käyttäytymiseen. Lapsi tuntee uskollisuutta molempia vanhempia kohtaan eikä tämän lojaalisuusristiriidan takia useinkaan paljasta väkivaltaa. (Karhuvaara, Kaitue & Ruuhilahti 2013, 24.)

On tärkeää, että kehitetään erilaisia toimintamalleja, toimintasuunnitelmia sekä tukitoimia perheväkivallan ehkäisemiselle, tunnistamiselle sekä varhaiselle puuttumiselle. Sosiaali- ja terveysministeriö sekä Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos laativat toimintasuunnitelman Väkipallaton lapsuus. Suunnitelma sisältää 93 toimenpidettä nuorten ja lasten kohtaaman väkivallan ehkäisemiselle. Se on suunniteltu käsikirjaksi nuorten kanssa työskenteleville ammattilaisille eri ympäristöissä. (Valtioneuvosto 2019.)

3.2 Perheväkivaltaan puuttuminen

Lapsen pulmiin tarttuu yleensä se aikuinen, joka ensimmäisenä huomaa ja huolestuu hänen hyvinvoinnistaan. Mikäli lapsen psyykkisestä tai fyysisestä terveydestä huolestunut aikuinen kokee, etteivät hänen omat voimavaransa tai osaamisensa riitä, hän hakee tukea muulta kouluyhteisön henkilöstöltä. Kuitenkin se, joka ensiksi herää huoleen lapsesta, on velvollinen tekemään lastensuojeluilmoituksen, jos kyse on esimerkiksi perheväkivallasta. (Karhuvaara, Kaitue & Ruuhilahti 2013, 60.)

Jotta lapsi voisi kertoa huolistaan aikuiselle, kuten opettajalle, kuraattorille tai terveydenhoitajalle, hänen on tärkeää tuntea aikuinen ja kokea puhuminen turvallisesti luottamuksellisessa suhteessa. Olisi tärkeää tukea lapsen kanssa työskentelevän henkilöstön pysyvyyttä. (Korpilahti ym. 2019, 28–29.) Väkipallaton kokemukset voivat näyttäytyä koulussa esimerkiksi siten, että lapsen koulumenestys romahtaa, poissaolot lisääntyvät, tulee keskittymisvaikeuksia, lapsi pelkää sosiaalisia tilanteita, lapsi ei liity ikäistensä joukkoon, on väsynyt, ärtynyt ja vihainen. Näissä tilanteissa olisi tärkeää puuttua tilanteeseen. (Karhuvaara, Kaitue & Ruuhilahti 2013, 61.)

Väkipallatonkokemuksissa lapsen on erityisen tärkeää kokea, että häntä kuullaan. Kun lapseen kohdistuva väkivalta tulee ilmi, siihen on puututtava viivytyksettä. Lasta tulee kohdella tilanteessa kunnioittavasti ja hänelle on kerrottava kehitystasoa vastaavasti, selkeästi ja toistuvasti, miten aikuiset aikovat toimia ja mitä seurauksia tilanteella on hänen kannaltaan. Lapsi tarvitsee iästä riippumatta välitöntä tukea turvalliselta aikuiselta, mieluiten kiintymyshenkilöltään, mikäli tämä ei ole väkivallan tekijä. Ensisijainen tavoite on lapsen arjen vakauttaminen mahdollisimman nopeasti.

Tämä tarkoittaa muun muassa asumisjärjestelyjen selvittämistä, vanhempien tukemista lapsen tunnesäätelyn tukemisessa sekä arjen rutiinien, kuten päivärytmin ja koulunkäynnin, ylläpitämistä. (Korpilahti ym. 2019, 207–208.)

3.2.1 Huolen puheeksi ottaminen lapsen kanssa

Vaikeiden asioiden puheeksi ottaminen on haastava, mutta tärkeä taito. On tärkeää kiinnittää huomiota tilanteeseen ja paikkaan, kun aletaan keskustelemaan lapsen kanssa. Rauhallisuus ja turvallisuus ovat tärkeitä tilan ja oman olemisen elementtejä, jotka tulee ottaa huomioon (Autio, Hietanen-Peltola, Laitinen & Rautava 2019).

Tilan ja paikan huomioimisen lisäksi on tärkeää pohtia omaa olemusta ja eleitä. On tärkeää, että aikuinen osoittaa kiireettömyyden ja eläytymisen keskusteluhetkessä. (Autio, Hietanen-Peltola, Laitinen & Rautava 2019.) Lapsi tulee kohdata kouluympäristössä kaikissa tilanteissa hyväksyvään sävyyn. Tämä mahdollistaa sen, että luottamus syntyy. Tämä viestii myös lapselle, että esimerkiksi hänen tunteensa ja ajatukset ovat hyväksyttäviä ja niistä saa puhua. (Saukkola & Laane 2017, 16.)

Aikuisen ottaessa herännyt huoli puheeksi lapsen kanssa on tärkeä kiinnittää seuraaviin tekijöihin huomiota: kohtaamisen ja puheen sävy, kuunteleminen, katsekontakti ja läsnäolo (Saukkola & Laane 2017, 18–19). Aikuinen pystyy ilmeillään ja rohkaisevalla äänensävyllä ilmaisemaan, että kuuntelee aidosti, mitä lapsella on sanottavana (Poijula 2016, 197–197).

Lapsen kanssa keskustellessa, on tärkeää, että ei johdatella tai täydennetä pelkästään omien tulkintojen mukaan lapsen kertomaa. On oleellista, että lapselle annetaan tilaa ilmaista itseään. Tämän tukemiseksi on tärkeää käyttää avoimia kysymyksiä ja välttää suoria kysymyksiä. (Poijula 2016, 197–199.) Esimerkiksi käytetään kysymyksiä kuten: “Huomaan, että olet ollut surullinen, oletko ollut huolissasi jostain?” tai “Onko joku läheisesi ollut sinulle viime aikoina erityisen vihainen tai surullinen?”. Myös lapsen yleisten kuulumisten kysyminen voi avata lapsen mahdollisia huolenaiheita. Kysymyksiä, kuten “Lyökö isä sinua” tai “Kuka sinua on lyönyt” tulee välttää.

Lapset eivät aina kykene ilmaisemaan itseään sanojen kautta, erityisesti tilanteissa, joissa he kokevat vahvoja tai ristiriitaisia tunteita. Esimerkiksi pelko, hämmentyneisyys tai häpeä voivat estää lasta puhumasta vaikeista kokemuksistaan. Tällöin on tärkeää muistaa, että lapsen tapa käsitellä asioita voi poiketa aikuisen tavasta. Lapsi saattaa tarvita enemmän aikaa, tilaa ja turvallisuutta ennen kuin pystyy jakamaan tuntemuksiaan. Aikuisen tehtävänä on olla herkkä lapsen viesteille ja reaktioille sekä kunnioittaa hänen omaa tahtoaan puhua tai olla puhumatta. Jos lapsi ilmaisee, ettei halua keskustella asiasta juuri sillä hetkellä, on tärkeää hyväksyä tämä ja osoittaa, että aiheeseen voidaan palata myöhemmin, kun lapsi itse on siihen valmis. Lapsen vaikeneminen ei siis tarkoita välinpitämättömyyttä tai kykenemättömyyttä, vaan voi olla osa hänen selviytymiskeinoaan. Tuen tarjoaminen, luottamuksellisen ilmapiirin rakentaminen ja lapsen omaa tahtia kunnioittava lähestymistapa ovat keskeisiä elementtejä silloin, kun pyritään auttamaan lasta vaikeiden kokemusten käsittelyssä. (Poijula 2016, 197–198.)

Lapsen voi olla vaikea sanallisesti ilmaista omaa asiaansa ja tunteita. Sen vuoksi on tärkeää löytää myös toisenlaisia keinoja, joilla lapsi pystyy ilmaisemaan itseään. Kuvia voidaan käyttää

työvälineenä, kun lapsen kanssa keskustellaan hänen kokemuksistaan. Kuvien avulla lapsi voi ilmaista ajatuksiaan ja tunteitaan silloinkin, kun sanallinen ilmaisu on vaikeaa. Kuvaterapiaa hyödynnetään monella eri toimintatavalla. Kuvat ovat tapa ilmaista itseään ei-kielellisellä kommunikaatiolla. Se lisää itseilmaisua ja tukee tunteiden ilmaisua ja käsittelyä. (Hautala & Honkanen 2012, 14–15.) Lapsen kanssa voi esimerkiksi aloittaa keskustelun kuvien pohjalta. Lapsen kertoman perusteella voi luoda siltaa keskustelulle heränneestä huolesta. Usein lapsen tulkinta jostakin kuvasta kertoo paljon hänen huolistaan ja tunteista sekä perheen tilanteesta. Esimerkiksi, miten lapsi kuvailee kuvaa, jossa on vihainen henkilö, onnellinen perhe tai yksinoleva lapsi kertoo paljon siitä, millaisena hän kokee omat suhteensa läheisiinsä, millaisia tunteita hän kantaa sisällään ja miten hän hahmottaa arkea sekä vuorovaikutusta ympärillään.

3.3 Lastensuojeluilmoituksen tekeminen

Lapsi voi joskus oma-aloitteisesti kertoa väkivaltakokemuksistaan luotettavalle aikuiselle. On kuitenkin olennaista, että ammattilainen ottaa asian puheeksi sekä lapsen että hänen huoltajiensa kanssa. Tämä toimintatapa vastaa säädöksiä ja noudattaa YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa määriteltyä lapsen etua ja oikeutta tulla kuulluksi. (Korpilahti ym. 2019, 41.) Mikäli vanhemmat kieltäytyvät yhteistyöstä ja vähättelevät lapsen tilanteeseen liittyviä asioita, heille voidaan kertoa lastensuojeluilmoituksen tekemisen tarpeellisuudesta (Hietala, Kaltiainen, Metsärinne & Vanhala 2010, 59).

Tilanteessa, jossa lapsen kanssa työskentelevällä henkilöllä on syytä epäillä lapseen kohdistuvasta väkivallasta, henkilöllä on velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus. Lastensuojeluilmoitus tulee tehdä aina, vaikka väkivalta perheessä ei suoraan kohdistuisi lapseen. Lainsäädäntöön on kirjattu selkeät toimimisoikeudet ja -velvollisuudet lapsen kanssa työskenteleville ammattilaisille, jos lapseen on kohdistunut väkivaltaa, ja se tulee ilmi. (Ikonen, Hietamäki, October, Seppänen & Halme 2018, 58.) Lastensuojelulain (417/2007, 25§) mukaan ilmoitusvelvollisia ovat muun muassa, opetustoimi, koululaisten aamu- tai iltapäivätoimintaa harjoittava yksikkö, nuorisotoimi ja kaikki terveydenhuollon ammattihenkilöt. Lastensuojeluilmoituksen lisäksi ammattilaiset, jotka työskentelevät lasten kanssa, ovat velvollisia tekemään rikosilmoituksen poliisille, jos on syytä epäillä lapsen joutuneen henkeen tai terveyteen kohdistuneen rikoksen uhriksi. (Muukkonen & Tulensalo 2015.)

Lastensuojelulla on suuri merkittävä rooli perheväkivaltaa kokeneiden lasten elämässä. Lastensuojelu selvittää lapsen tilanteen ja tarjoaa apua silloin, kun lapsi on nähnyt tai kokenut perheväkivaltaa. Lastensuojelun asiakas on lapsi, mutta hänen lisäksi vanhempien ja muiden yhteistyökumppanien kanssa työskennellään. Jos epäillään väkivaltaa, lastensuojelussa arvioidaan lapsen välitön avun tarve ja selvitetään perheen kokonaistilanne. (Muukkonen & Tulensalo 2015.) Lasten ja perheiden kanssa työskentelevien viranomaisten tulee tukea vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään, tarjota perheelle tarvittavaa apua riittävän varhaisessa vaiheessa sekä ohjata lapsi ja perhe tarvittaessa lastensuojelun piiriin (Lastensuojelulaki 417/2007, 2§).

Mikäli lastensuojeluilmoitus koskee epäilyä lapseen kohdistuneesta väkivallasta, lastensuojelun on ensisijaisesti arvioitava, onko lapsi turvassa vai tarvitseeko hän välitöntä suojelua. Jos herää epäily fyysisistä vammoista, lapsi on ohjattava välittömästi lääkärin tutkimukseen. Pahoinpitelyepäilyissä tarvitaan usein myös päivystyslähete erikoissairaanhoidon, jossa lapsen tilannetta arvioi

lastenlääkäri, lastenkirurgi tai muu asianmukainen ammattilainen. Joissakin tapauksissa lapsi voi tarvita sairaalahoitoa. Arviointi toteutetaan moniammatillisena yhteistyönä. Keskeisiä yhteistyötahoja ovat ilmoituksen tehnyt taho, terveydenhuolto ja poliisi, ja myöhemmässä vaiheessa mukaan voi tulla myös oikeuspsykiatrinen tai -psykologinen yksikkö. (Muukkonen & Tulensalo 2015.)

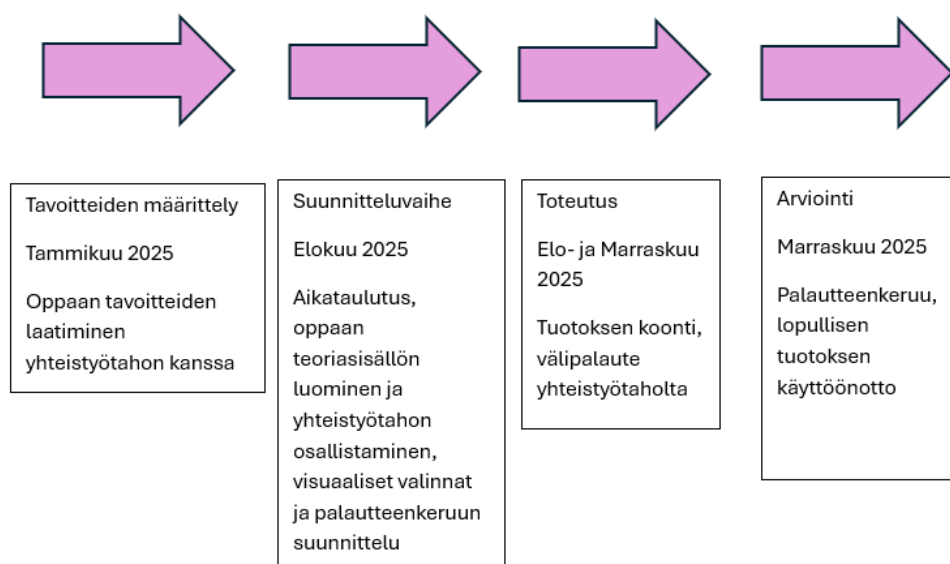
4 KEHITTÄMISTYÖN TARKOITUS JA TAVOITE

Kehittämistyön tarkoituksena oli laatia opas työvälineeksi koulun ammattilaisille perheväkivallan tunnistamiseen sekä sen puheeksi ottamiseen.

Kehittämistyön tavoitteena oli lisätä tietoisuutta perheväkivallasta ja siten edistää lasten sekä perheiden hyvinvointia ja turvallisuutta. Kehittämistyö antoi koulun työntekijöille konkreettisen työvälineen, jolla tukea lasten hyvinvointia.

5 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS

Kehittämistyön menetelmänä käytettiin lineaarista mallia. Kehittämistoiminta on rajattu, suunniteltu ja vaiheistettu prosessi, jonka tuloksia hyödynnetään tietyssä toimintaympäristössä (Salonen, Eloranta, Hautala & Kinos 2017). Toteutuksen vaiheet ovat: Kehittämistarpeiden tunnistaminen, ideointivaihe, suunnittelu, toteutus, tuotos, arviointi ja päätös sekä tulosten levittäminen. Kehittämistyön prosessissa lineaarinen malli on avuksi, sillä kehittämistyö on tehty loogisessa järjestyksessä. Kehittämisen lähtökohdat suunniteltiin jo ideointivaiheessa tarkasti, ja tehtävät rajattiin selkeästi. Lineaarinen malli soveltui kehittämistyöhömmä hyvin, koska tavoitteena oli tuottaa konkreettinen ja selkeästi vaiheistettu opas, jonka toteutus edellytti huolellista suunnitelmallisuutta. Lineaarisen mallin näkökulmasta kehittämisprosessi käynnistyy tuotoksen suunnittelulla. Vaikka prosessi usein esitetään etenevän selkeinä peräkkäisinä vaiheina, käytännössä eri vaiheet voivat limittyä ja edetä rinnakkain. (Salonen ym. 2017.) Havainnollistamme kuvassa (kuva 1) kehittämistyön etenemisen.

Kuva 1. Kehittämistyön vaiheet ja aikataulu (mukaillen Salonen ym. 2017)

5.1 Suunnittelu

Kehittämistyön ensimmäinen vaihe on kehittämiskohteen tunnistaminen ja tavoitteiden määrittely. Kehittämiskohde on usein laaja, joten sen rajaaminen tarkempaan näkökulmaan on tärkeää. Tavoitteiden avulla näkökulma rajattiin tarkoituksenmukaisesti, mikä helpotti koko prosessin hallintaa (Ojala, Moilanen & Ritalahti 2014, 22–26). Kehittämistyön tavoitteena oli lisätä koulu yhteisön tietoisuutta perheväkivallasta ja sen vaikutuksista erityisesti lapsiin. Pyrkimyksenä oli vahvistaa koulun henkilöstön valmiuksia tunnistaa huolimerkkejä ja toimia asianmukaisesti tilanteissa, joissa herää epäily lapsen kohdistuvasta väkivallasta.

Aihepiiri on laaja ja moniulotteinen, minkä vuoksi rajauksen tueksi tarkastelimme erityisesti vanhempien välistä väkivaltaa sekä vanhemman lapseen kohdistamaa väkivaltaa. Kouluympäristö valikoitui kehittämistyön keskiöön, sillä se on paikka, jossa lapset viettävät suuren osan arjestaan.

Koulussa henkilökunnalla on mahdollisuus havainnoida lasten hyvinvointia ja tunnistaa siihen vaikuttavia riskitekijöitä.

Perehdyimme perheväkivallan ilmiöön monipuolisesti hyödyntäen kasvatustieteellistä, psykologista, psykiatrista ja lainsäädännöllistä kirjallisuutta sekä ajankohtaisia sähköisiä lähteitä ja raportteja (Kananen 2012, 47). Tiedonhankinnassa kiinnitimme huomiota kriittisyyteen ja lähdekritiikkiin, jotta aineisto olisi luotettavaa ja ajankohtaista. On oleellista tunnistaa erilaiset tiedonlähteet, arvioida niitä kriittisesti ja erottaa tosiasiat mielipiteistä. (Ojala ym. 2014, 28–31.) Huomioimme nämä asiat lähteitä etsiessämme ja käyttäessä. Huomasimme, ettei koulukontekstiin suunnattuja, ajankohtaisia oppaita juuri ole saatavilla, joten päätimme tuottaa oman materiaalin yhdistämällä teoreettista ja empiiristä tietoa.

Yhteistyötahoksi valikoitui Lehmon koulu. Otimme kouluun yhteyttä ja sovimme palaverin koulun rehtorin ja kuraattorin kanssa. Palaverissa esittelimme kehittämistyöideamme ja yhteistyö käynnistyi. Pidimme tärkeänä, että oppaan suunnittelussa kuullaan myös kohderyhmän eli koulun henkilökunnan näkemyksiä ja tarpeita. Osallistavat menetelmät mahdollistavat kohderyhmän tietämyksen ja kokemuksen hyödyntämisen, mikä vahvistaa kehittämistyön osuvuutta ja käyttökelpoisuutta (Ojala ym. 2014, 61–62).

Osallistamisen keinoksi valittiin sähköinen kysely (liite 1), jonka laadimme Google Forms -alustalla. Kyselyllä kartoitimme työntekijöiden toiveita tulevalle oppaalle. Kyselylomakkeen suunnittelussa kiinnitimme huomiota kysymysten selkeyteen, loogiseen etenemiseen ja siihen, että kysymykset tukivat asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Lehmon koulun kuraattori jakoi kyselyn pyynnöstämme koulun henkilökunnalle työsähköpostien kautta, jotta vastaamiskynnys olisi mahdollisimman matala. Sähköinen kysely on edullinen, tehokas ja helppo tapa kerätä tietoa, erityisesti silloin, kun halutaan tavoittaa nopeasti rajattu kohderyhmä (Ojala ym. 2014, 128).

Kyselyyn vastasi yhteensä 13 koulun työntekijää. Vastaukset osoittivat, että opas koettiin tarpeellisenä ja käyttökelpoisena työvälineenä. Vastajaat toivoivat, että oppaaseen sisällytetään konkreettisia ohjeita puheeksi ottamiseen, esimerkkikysymyksiä sekä monitulkintaisia kuvia, joiden avulla keskustelua lapsen kanssa voidaan herätellä. Lisäksi vastauksissa oli toiveita aiheen käsittelyyn sekä oppaan ulkomuotoon. Aihe koettiin sensitiiviseksi, mikä tekee siitä vaikeasti lähestyttävän. Väkivallan tunnistaminen ja siihen liittyvien merkkien havaitseminen koettiin vaikeaksi. Moni vastaaja ei ollut varma, miten asiasta voi tai saa kysyä. Epäselvyyttä ilmeni myös siitä, mihin tahoon tulee olla yhteydessä eri tilanteissa. Kyselyyn vastanneet myös toivoivat, että opas olisi visuaalisesti selkeä ja helposti hyödynnettävissä koulun arjen tilanteissa.

Aloimme suunnitella oppaan rakennetta ja sisältöä kyselystä saatujen tulosten sekä teoreettisen tiedon pohjalta. Suunnittelussa kiinnitimme erityistä huomiota siihen, että perehdyimme hyvän oppaan tunnuspiirteisiin ja asetimme kriteerit niiden pohjalta oppaalle.

Oppaan tekniseksi toteutuslueksi valitsimme Canva-suunnitteluohjelman, joka mahdollistaa visuaalisesti houkuttelevan ja rakenteeltaan selkeän materiaalin tuottamisen. Ohjelma tarjoaa valmiita mallipohjia, grafiikkaa ja työkaluja, joiden avulla pystyimme rakentamaan sisällöstä jäsennellyn ja helppokäyttöisen. (Canva 2025.) Päädyimme lopullisesti PDF-muotoiseen oppaaseen,

jotta sen jakaminen sähköisesti olisi sujuvaa ja sen voisi tarvittaessa myös tulostaa esimerkiksi koulun henkilökunnan tiloihin tai luokkahuoneisiin.

5.2 Toteutus

Lineaarisen mallin mukaan kehittämistyössä suunnittelua seuraava vaihe on toteutusvaihe. Tämä vaihe edellyttää huolellista suunnitelmallisuutta, vastuun ottamista sekä jatkuvaa itsensä kehittämistä. (Salonen ym. 2017.)

Kehittämistyön konkreettisenä tuotoksena syntyi PDF-muotoinen opas koulun henkilökunnalle (liite 3) tueksi tilanteisiin, joissa herää huoli lapsen kohdistuvasta perheväkivallasta. Opas toteutettiin Canva-suunnitteluohjelmaa hyödyntäen. Sen avulla saavutimme selkeän ja visuaalisesti houkuttelevan materiaalin koulun henkilökunnalle. Hyödynsimme esityspohjia ja lisäsimme oppaaseen ohjelman tarjoamia valmiita elementtejä.

Oppaan tavoitteena on tarjota käytännönläheistä, helposti omaksuttavaa tietoa ja toimintaohjeita tilanteisiin, joissa lapsen käyttäytyminen tai puhe herättää huolta. Oppaan sisältö rakennettiin loogisesti eteneväksi kokonaisuudeksi, joka tukee ammattilaisten toimintaa alusta loppuun saakka.

Oppaan tekstin tulee olla ymmärrettävää ja sävyiltään sopivaa. Ammattikieltä ei ole tarpeen käyttää, vaikka opas on suunnattu ammattilaisille. Tämä lisää tekstin ymmärrettävyyttä. Oppaassa voi käyttää myös kuvia, joka vaikuttaa oppaan visuaalisuuteen, mutta opas voi olla sisällöltään pelkkää tekstiä. Oppaaseen sisällytettiin kuvia visuaalisuuden ja houkuttelevuuden lisäämiseksi. (Kankaanpää & Piehl 2011, 295–299.)

Oppaan sisällössä tulee huomioida tavoitteet, kenelle sisältö suunniteltu ja tärkeiden asioiden korostaminen otsikkoon ja heti tekstin alkuun (Kankaanpää & Piehl 2011, 66). On tärkeää, että oppaan sisältö on johdonmukainen, jotta lukijan on selkeä lukea ja omaksua tietoa. (Kankaanpää & Piehl 2011, 91). Otsikointi tulee olla selkeä, jotta lukija ymmärtää mitä teksti käsittelee. Otsikon tulee olla lyhyt ja kiinnostusta herättävä, joka houkuttelee lukemaan. (Kankaanpää & Piehl 2019, 167.) Tästä syystä oppaamme nimi valikoitui ”Opas perheväkivallan tunnistamiseen ja puuttumiseen kouluympäristössä”. Halusimme huomioida oppaassa aiheen ajankohtaisuuden, asiantuntijuuden, visuaalisuuden, sekä käytännön hyödynnettävyyden.

Oppaan sisältösiot valittiin siten, että ne tukevat lasten ja nuorten kanssa työskentelevien ammattilaisten tiedontarpeita sekä käytännön toimintaa tilanteissa, joissa herää huoli lapsen kohdistuvasta perheväkivallasta. Sisältö rakentuu loogisesti eteneväksi kokonaisuudeksi, joka alkaa ilmiön ymmärtämisestä ja etenee kohti konkreettisia toimintaohjeita ja vuorovaikutuksen tukemista. ”Mitä on perheväkivalta” -osio luo pohjan ilmiön tunnistamiselle, ja ”Varoitusmerkkejä” auttaa ammattilaista havainnoimaan väkivallan mahdollisia ilmenemismuotoja lapsessa tai perheessä. ”Miten toimia epäilytilanteessa” tarjoaa selkeitä ohjeita lakisääteisen ilmoitusvelvollisuuden ja oikea-aikaisen toiminnan tueksi. ”Miten ottaa huoli puheeksi lapsen kanssa” sekä ”Esimerkkikysymyksiä” antavat ammattilaiselle konkreettisia keinoja herkkään ja vastuulliseen keskusteluun lapsen kanssa. Lopuksi ”Linkkejä lisätietoon” -osio mahdollistaa aiheen syventämisen ja tuo esiin oppaan taustalla olevan opinnäytetyön tutkimuksellisen perustan. Sisältövalinnat pohjautuvat lapsen edun

turvaamiseen, arjen työssä hyödynnettävään käytännönläheisyyteen sekä ajankohtaiseen tutkimus- ja lainsäädäntötietoon.

Oppaaseen sisällytettiin myös monitulkintaisia kuvia. Niitä voidaan käyttää työvälineenä, kun lapsen kanssa halutaan aloittaa keskustelu. Kuvien tarkoituksena ei ole esittää perheväkivaltaa suoraan, vaan ne toimivat lapselle mahdollisuutena tuoda esiin omia tunteitaan ja ajatuksiaan omalla tavallaan, ja luoda keskustelua. Kuvat, joita käytimme, olivat Canva suunnitteluohjelman kuvia. Canvan kuvien käytössä varmistimme, että kuvilla on käyttöoikeus. Kehittämistyössä käyttöehdot täyttyivät.

Valitsimme rauhallisen ja selkeän värimaailman, joka sopii herkkään ja sensitiiviseen aiheeseen. Valitsimme fontin koon sen mukaan, että oppaan lukeminen olisi helppoa. Jokainen oppaan osio laitettiin omalle sivulleen, jotta oppaan voi myös halutessaan tulostaa, ja sisältö olisi silti selkeästi luettavissa. Oppaan tulostaminen esimerkiksi luokkahuoneisiin tai henkilökunnan tilaan auttaa saavutettavuudessa arjen tilanteissa. Pidimme oppaan sisällön tekstit lyhyinä ja napakkoina, joka lisää selkeyttä ja helppolukuisuutta, mutta kuitenkin siten, että teksti on ajankohtaista ja luotettavaa.

5.3 Arviointi

Lineaarisisessa mallissa arviointi nähdään erillisenä loppuvaiheena, mutta sitä voidaan toteuttaa jatkuvasti koko prosessin ajan. Suunnittelun ja toteutuksen yhteydessä ulkopuolinen arvioija voi tarjota tukea ja ohjausta. Arvioinnin keskeinen tehtävä on tarkastella omaa toimintaa kriittisesti ja kehittämistä edistävästi. (Salonen ym. 2017.)

Huomioimme oppaassa sisällön johdonmukaisuuden, ymmärrettävyyden, visuaalisuuden ja käytettävyyden, jotta opas olisi selkeä, ajankohtainen ja helposti hyödynnettävissä koulutyön arjessa (Kankaanpää & Piehl 2011, 66; 91; 295–299). Keräsimme loppukyselyn Google Forms kyselylomakkeen (liite 2) avulla. Haimme palautetta hyvän oppaan kriteerien pohjalta. Palautekyselyssä kysyimme, millaiseksi koulun työntekijät kokivat oppaamme, oliko se hyödyllinen ja oliko aihe heidän mielestään ajankohtainen. Selvitimme myös oppaan selkeyttä ja kattavuutta. Meille oli tärkeää, että työntekijät saavat työvälineen käyttöön käytännön työssään. Kysyimme myös, näkevätkö työntekijät itsensä käyttävän opasta työvälineenä tarvittaessa. Annoimme näiden kysymysten lisäksi työntekijöiden kertoa vapaasti ajatuksiaan sekä antaa vapaamuotoisesti palautetta tuotoksestamme.

Palautekyselyyn vastanneet pitivät opasta hyödyllisenä, selkeänä ja hyvänä kokonaisuutena. Vastanneet myös näkivät itsensä hyödyntävän opasta tarvittaessa työssään. Saimme myös palautteessa vinkin, että oppaaseen olisi hyvä liittää tarkempia yhteystietoja, kuten puhelinnumeroita, joihin voi olla yhteydessä. Muokkasimme opasta ja lisäsimme nämä siihen. Palautekyselyyn vastanneiden määrä jäi niukaksi verrattuna ensimmäiseen kyselyyn. Pohdimme, mikä tähän oli syynä. Kyselyt olivat samassa muodossa tehtyjä Forms- kyselyitä, jotka jaettiin vastaajille samalla tavalla sähköpostin välityksellä. Ensimmäisen kyselyn toteutustapa osoittautui toimivaksi, mutta palautekysely ei tuottanut toivottua määrää vastauksia. Keskustelimme tästä yhteistyöhenkilömme Lehmon koulun kuraattorin kanssa. Hän muistutti työntekijöitä vastaamisesta ja välitti palautekyselyn uudelleen työntekijöille. Tällä ei ollut vaikutusta palautekyselyyn

vastaajamäärään. Pohdimme syitä vähäiselle vastaajamäärälle. Ajattelemme, että mahdollinen työntekijöiden kiire, työtehtävät ja ajanpuute on voinut vaikuttaa siihen, että uudelleen eri kyselyyn vastaamiseen opinnäytetyöstä koettiin kuormittavana. Toivoimme enemmän palautetta tekemästämme työstä, jotta olisimme voineet tehdä mahdollisia muutoksia ja saaneet tietoa, kokivatko laajempi osa työntekijöistä oppaan hyödylliseksi. Saamamme palautteen perusteella kuitenkin saimme suuntaa sille, että opas koettiin olevan toimiva ja hyödyllinen työväline Lehmon koululle. Lopullinen tuotos oppaasta tulee koulun käyttöön sähköisessä muodossa. Sitä voidaan hyödyntää esimerkiksi koulutustilaisuuksissa ja perehdyttämisessä. Tuotosta on myös tarkoitus käyttää vapaamuotoisesti työvälineenä, kun työntekijät kokevat, että he tarvitsevat kyseistä opasta, esimerkiksi tilanteissa, joissa nousee huoli lapsesta.

6 POHDINTA

6.1 Kehittämistyön toteutuksen ja tuotoksen pohdinta

Kehittämistyön tuotoksen tarkoituksena on, että opiskelija syventyy jonkin työelämän ongelman ratkaisemiseen tai parantamiseen. Kehittämistyön aihe vastaa johonkin työympäristön tarpeeseen ja sen tarkoituksena on käytännön toiminnan kehittäminen. (Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2025.) Kehittämistyön tavoitteenamme oli lisätä tietoisuutta perheväkivallasta ja siten edistää lasten sekä perheiden hyvinvointia ja turvallisuutta. Tarkoituksena oli luoda käytännönläheinen opas koulun työntekijöille.

Kehittämistyön suunnitteluvaiheessa voidaan hyödyntää tarveanalyysin tekemistä (Turunen, Pekonen, Korhonen & Tohmola 2025). Teimme tarveanalyysia kyselylomakkeella, joka tuki meidän suunnitteluvaihetta ja yhteistyötä. Se auttoi myös varmistamaan, että opas vastaa työelämän tarvetta.

Saavutimme kehittämistyömme tavoitteen. Teimme koululle oppaan, johon on koottu tietoa perheväkivallasta sekä käytännön tukea perheväkivallan tunnistamiseen ja puuttumiseen. Perheväkivallan tunnistaminen ja puuttuminen on tärkeä asia, joka edistää lasten ja perheiden hyvinvointia sekä turvallisuutta. Tämä havaintomme perustuu keräämäämme ja saamaamme palautteeseen koulun työntekijöiltä.

Yhteistyötahomme ilmaisi tarvettaan tämänlaiselle oppaalle, koska heillä ei entuudestaan ollut konkreettista työvälinettä perheväkivallan tunnistamiseen ja puuttumiseen. Tuotoksella oli siis merkittävä hyöty yhteistyötahomme työntekijöille. Tämän lisäksi ajatelimme, että opas ja aiheen esille tuominen tukevat koko perheyhteisöä. On tärkeää, että lasten kanssa työskentelevillä ammattilaisilla on tietoa ja taitoa keskustella sekä tunnistaa tuen ja avun tarpeet. Tuotos toimii näin merkittävänä välineenä perheiden ja lasten hyvinvoinnin vahvistamisessa. Myös laajemmin ajateltuna on tärkeää yhteiskunnassamme nostaa tietoisuutta perheväkivallasta ja tarjota konkreettisia työvälineitä ja keinoja ajankohtaisiin ongelmiin. Tämä lisää hyvinvointia yhteiskunnassamme. Opas on toimiva menetelmä ympäristöön, johon sen loimme. Valinnat pohjautuivat työelämän tarpeisiin, omaan mielenkiintoon, ajankohtaisen ongelman esille tuomiseen ja hyödyllisten keinojen löytämiseen. Vahvuuksina oli selkeys ja käytännönläheisyys. Heikkoutena voidaan nähdä se, että opas on vain kirjallisessa muodossa.

Opas tarjoaa pysyvän ja helposti hyödynnettävän työvälineen, jota henkilöstö voi käyttää kouluarjen tilanteissa ja uusien työntekijöiden perehdytyksessä. Opas sisältää esimerkiksi monitulkintaisia kuvia sekä esimerkkikysymyksiä ja niiden sisällyttäminen oppaaseen perustui siihen, että keskustelu perheväkivallasta lapsen kanssa on herkkä ja usein haastava tilanne. Näiden avulla haluttiin tarjota konkreettisia välineitä keskustelun avaamiseen ja tilanteiden käsittelyyn turvallisesti. Oppaaseen tuli uutta tietoa ja käytännön tukea koulun henkilökunnalle, joten tuotoksessa on huomioitu uutuusarvo ja merkityksellisyys.

Pohdimme myös kehittämistyön toteuttamista toisella tavalla. Tuotosta olisi voinut täydentää esimerkiksi videomateriaalilla, joka havainnollistaisi aihetta visuaalisesti ja tukisi oppaan käyttöä

käytännön tilanteissa. Tämänkaltainen lähestymistapa olisi voinut vahvistaa oppaan käytettävyyttä ja tukea oppimista entistä konkreettisemmin. Toisaalta oppaan etuna on sen joustavuus ja pysyvyys, eli materiaalia voidaan hyödyntää ajasta ja paikasta riippumatta, ja se säilyy koulun resurssina pitkällä aikavälillä. Tavoitteena oli tehdä oppaasta mahdollisimman selkeä ja helposti luettava. Mielestämme onnistuimme siinä hyvin, ja siinäkin palaute koulun henkilökunnalta puoltaa tätä. Opasta voi kehittää tulevaisuudessa eri muotoihin tai eri kohderyhmälle, mikäli sille nähdään tarvetta.

6.2 Eettisyys ja luotettavuus

Kehittämistyön aihe, perheväkivallan tunnistaminen ja puuttuminen kouluympäristössä, valittiin oman mielenkiintomme, ajankohtaisuuden sekä yhteiskunnallisen merkittävyyden perusteella. Koulun henkilökunnalla on keskeinen rooli perheväkivallan tunnistamisessa ja siihen puuttumisessa, sillä lapset viettävät suuren osan arjestaan koulussa. Aihe koettiin tärkeäksi, sillä perheväkivaltatilanteet voivat koulun arjessa olla monimutkaisia ja vaativia.

Ennen kehittämistyön aloittamista teimme opinnäytetyösopimuksen Savonia-ammattikorkeakoulun ja toimeksiantajan kanssa. Sopimuksessa sovittiin muun muassa kehittämistyön aihe, aikataulu ja tavoitteet. (Arene 2025.) Kaikki prosessin työvaiheet tehtiin luvanvaraisesti, ja yhteistyökumppani oli tietoinen työn tavoitteista, sisällöstä ja aikataulusta. Näin on varmistettu, että toiminta on läpinäkyvää ja eettistä.

Kehittämistyöhön osallistimme koulun henkilöstöä, joiden näkemyksiä hyödynnettiin oppaan kehittämisessä ja viimeistelyssä. Kehittämistyössä huomioimme tutkimuseettiset periaatteet. Arviointiin kerättävä palaute on anonyymia, eikä se sisällä henkilötietoja, kuten nimeä, ikää, tai sukupuolta. Koulun työntekijöiden antamat vastaukset kyselyyn toteutettiin luottamuksellisesti. (Tutkimuseettinen neuvottelulautakunta 2023.) Osallistuminen perustui vapaaehtoisuuteen. Näin varmistimme, että osallistuminen tapahtui tietoisesti ja eettisesti hyväksyttävällä tavalla, ja että yksityisyys säilyi koko prosessin ajan. Opas voidaan tarvittaessa asettaa ei-julkiseksi toimeksiantajan toiveesta.

Kehittämistyön teoreettinen osuus perustuu ajankohtaisiin asiantuntijamateriaaleihin sekä tieteellisiin lähteisiin. Käytimme lähteitä käyttäessämme lähdekriittistä ajattelua ja varmistimme tiedot useamman lähteen kautta. (Arene 2025.) Lähdekriittikki oli läsnä koko kehittämisprosessin ajan. Käytimme alkuperäisiä lähteitä. Suurin osa käytetystä aineistosta on viime vuosilta. Vanhempia lähteitä käytettiin harkitusti vain silloin, kun ne kuvasivat edelleen voimassa olevia teorioita tai käsitteitä. Näin varmistettiin, että kehittämis työ rakentuu luotettavaan, ajantasaiseen ja tieteellisesti perusteltuun tietoon. Vieraskielisten lähteiden käyttö vaati erityistä tarkkuutta, jotta tiedon sisältö pysyi oikeana käännöksestä huolimatta. Lähdemerkinnät on merkitty oppaan loppuun Savonian (2024) raportointi ohjeiden mukaisesti. Työ on tarkistettu Turnitin-plagioinnintunnistusjärjestelmällä. Kehittämistyössä on huomioitu tekijänoikeudet. Kehittämistyön visuaalisuuteen on huomioitu se, että käytimme oppaassa valmiita kuvia, jotka oli etsitty tekijänoikeusvapailta alustoilta.

6.3 Ammatillinen kasvu

Sosionomin osaaminen ja ammatillisuus koostuu monesta tärkeästi eri osa-alueesta. Sosionomin keskeisiä kompetensseja on sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmän osaaminen, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen, tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatio-osaaminen, työyhteisö- johtamis-, ja yrittäjyysosaaminen (Sosiaalialan amk verkosto 2023). Opinnäytetyö on vahvistanut ja laajentanut omaa ammatillista kasvuamme monella eri tasolla.

Opinnäytetyöprosessin aikana ammatillinen kasvumme vahvistui erityisesti sosiaalialan eettisessä osaamisessa, tiedonhankintataidoissa sekä viestintä- ja yhteistyökyvyissä. Eettinen osaamisemme kehittyi, kun syvensimme ymmärrystämme lasten oikeuksista, perheväkivallan vaikutuksista ja sensitiivisistä puheeksi ottamisesta. Aiheiden käsittely vaati tarkkaa eettistä pohdintaa ja vastuullista lähestymistapaa. Tiedonhankinta taitomme kehittyivät, kun perehdyimme tutkimustietoon, arvioimme lähteiden luotettavuutta ja sovelsimme teoretietoa käytännön kehittämistyöhön. Viestintä- ja yhteistyötaitomme syventyivät prosessin aikana esimerkiksi kyselyn suunnittelussa ja toteutuksessa Lehmon koulun henkilöstölle sekä työparityöskentelyssä, jossa harjoittelimme suunnitelmallista ja rakentavaa vuorovaikutusta. Perheväkivallan tunnistaminen ja siihen puuttuminen kouluympäristössä on haastava ja ajankohtainen aihe, joka vaatii eettistä pohdintaa sensitiivisyyttä ja kykyä tarkastella asioita monesta eri näkökulmasta.

Oppaan laatiminen koulun henkilöstölle syvensi ymmärrystämme sosiaalialan asiantuntijaroolista sekä lapsen edun ja oikeuksien turvaamisesta. Työskentely aiheen parissa vahvisti kykyämme tarkastella ilmiöitä eettisestä ja ammatillisesta näkökulmasta. Pystyimme soveltamaan teoreettista tietoa käytännönläheisesti ja kehittämään viestintätaitojamme siten, että oppaan sisältö on selkeä ja kohderyhmälle hyödyllinen.

Prosessi kehitti myös valmiuksiamme moniammatilliseen yhteistyöhön ja lisäsi ymmärrystämme siitä, kuinka tärkeää eri ammattiryhmien välinen vuorovaikutus on lapsen hyvinvoinnin turvaamisessa. Koimme, että oppaan kautta pystyimme tukemaan koulun työntekijöitä heidän tärkeässä roolissaan perheväkivallan varhaisessa tunnistamisessa ja siihen puuttumisessa.

Kokonaisuudessaan koemme työmme onnistuneen, sillä se vastaa käytännön tarpeeseen, on sisällöltään selkeä ja helposti hyödynnettävissä arjen työssä. Opinnäytetyöprosessi vahvisti ammatillista varmuuttamme sekä syvensi osaamistamme. Koemme myös, että prosessi kasvatti luottamustamme omiin valmiuksiimme toimia sosionomina vaativissa ja sensitiivisissä tilanteissa.

Opinnäytetyöprosessi eteni kokonaisuutena sujuvasti ja pitkälti suunnitelmamme mukaisesti. Aiheen valinta ja rajaaminen olivat kuitenkin osittain haastavia prosessin alkuvaiheessa, kesti jonkin aikaa ennen kuin aiheen sisältö ja lopullinen tuotoksemme muotoutuivat selkeästi ja syventyivät kehittämistyön tavoitteiden mukaisiksi. Aihe-ehdotus saatiin kuitenkin luotua ja siirryimme työsuunnitelman tekemiseen. Suunnittelimme sisältöä ja tuotoksemme muotoa harkitusti. Meille oli tärkeää, että sisältö vastasi koulun työntekijöiden tarvetta, ja että siitä saadaan mahdollisimman iso hyöty ja apu. Luotettavien lähteiden löytäminen oli osittain haastavaa joistakin aihepiireistä, ja se oli myös aikaa vievää, sillä lähteitä täytyi tarkastella kriittisesti. Hyödynsimme myös kansainvälisiä lähteitä ja tutkimuksia, mikä tuki teorian keräämistä.

Työsuunnitelmassa tuli ottaa huomioon aikataulut ja muut seikat, jotka vaikuttivat työmme tulokseen ja mahdollisuuteen tehdä hyvää yhteistyötä ja yhdessä pohtimista. Tämä vaati suunnittelua ja aikataulujen yhteensovittamista, mutta onnistuimme siinä hienosti. Aikataulussa pysyminen sujui hyvin, vaikka jotkin vaiheet kestivät suunniteltua kauemmin. Oppaan suunnittelu oli miellyttävä prosessi, koska saimme käyttää luovuuttamme ja pohtia ulkoasua ja oppaan muotoa.

Raportin tekeminen oli prosessina antoisa ja sujuva. Teimme hyvän ja tarkan työsuunnitelman, joka auttoi meitä kokoamaan raporttia ja lopullista opasta. Raportin tekeminen vaati paljon kriittistä, luovaa ja ammatillista ajattelua. Raportista tuli eheä kokonaisuus.

Noudatimme yhdessä suunnittelemaamme aikataulua. Yhteistyömme opinnäytetyöparina sujui todella hyvin. Meidän hyvää yhteistyötä tuki avoin keskustelu, ideointi, suunnittelu, yhteinen pohdinta ja kommunikointi sekä yhdessä sopimiemme aikataulujen ja työnjaon noudattaminen. Hyödynsimme ja täydensimme toisemme ajatuksia ja toteutusta. Hahmotimme omat vahvuutemme ja heikkouksemme ja autoimme toinen toistamme.

6.4 Kehittämistyön hyödynnettävyys ja kehittämisideat

Kehittämistyömme tuotoksena laadittua opasta voidaan hyödyntää laajasti. Opas tuotettiin Lehmon koululle, mutta opasta voisi hyödyntää muissakin kouluissa. Mielestämme tämän tyylinen opas olisi myös hyödyllinen esimerkiksi päiväkodeissa sekä esikouluissa. Opasta voisi muokata ja kehittää sellaiseksi, että se soveltuisi myös alle kouluikäisille lapsille. Opasta voitaisiin laajentaa myös eri toimintaympäristöihin, kuten nuorisotyöhön.

Opas voitaisiin ottaa osaksi opettajien koulutuksia ja uusien opettajien tullessa työhön, ja heitä voisi kehottaa tutustumaan oppaaseen. Ajattelemmekin, että aktiivinen keskustelu ja tietoisuus perheväkivallasta on erittäin tärkeää kouluympäristöissä, jotta koulun työntekijät voivat osaltaan olla vaikuttamassa luomaan turvallista lapsuutta ja kasvuympäristöä lapsille. Opas voisi toimia keskustelun aloituksena eri ammattiryhmien välillä, joka antaa verkostoitumisen mahdollisuuden, sekä tarjoaa samalla teoriapohjaa perheväkivallan tunnistamiseen ja puuttumiseen. Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden myötä oppaan käyttö voi lisätä tietoisuutta, sekä madaltaa kynnystä puuttua perheväkivaltaan.

Oppaan kehittämistä varten olisi hyödyllistä kerätä jatkossa palautetta yhteistyötaholta, kun he ovat saaneet oppaan käyttöön. Tämä mahdollistaisi käyttäjäkokemusten ja kehitysideoiden saamisen, oppaan vaikuttavuuden arvioinnin sekä sen sisällön kehittämisen vastaamaan paremmin käyttötarpeita.

LÄHTEET

Työssä on käytetty tekoälyä seuraavasti: ChatGBT 2025. OpenAI. CPT-5. Käytetty kielentarkastukseen, lokakuu 2025. <https://chat.openai.com>

Arene. 2025. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Verkkojulkaisu. https://arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2025/AMMATTIKORKEAKOULUJEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202025.pdf?_t=1739803988. Viitattu 20.5.2025.

Autio, E., Hietanen-Peltola, M., Laitinen, K. & Rautava, M. Kohtaaminen keskiössä. Lapsi- ja nuorilähtöisyys opiskeluhuollon palveluissa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Verkkojulkaisu. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137983/URN_ISBN_978-952-343-307-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 20.9.2025.

Bildjuschkin, K. 2023. Seksuaaliväkivaltatyön perusteet. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-143-6>. Viitattu 18.9.2025

Bildjuschkin, K., Ewalds, H., Hietamäki, J., Kettunen, H., Koivula, T., Mäkelä, J., Nipuli, S., October, M., Peltonen, J. & Siukola, R. 2020. Väkivaltakäsitteiden sanasto. THL. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/139150/URN_ISBN_978-952-343-2116.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 18.9.2025

Canva 2025. Canva-suunnittelutyökalu. <https://www.canva.com/>. Viitattu 24.10.2025.

Çetin, Z., Kuzu, A., & Danacı, M. Ö. 2020. The effect of psychological violence on preschool teachers' perceptions of their performance. South African journal of education. <https://doi.org/10.15700/saje.v40n1a1738>. Viitattu 18.9.2025

Crown Prosecution Service. 2024. Domestic abuse. Verkkojulkaisu. <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/domestic-abuse>. Viitattu 18.5.2025

Hautala, P., Honkanen, E. 2012. Kuva Kantaa. Kuvataideterapia kasvatuksen, opetuksen, hoidon ja kuntoutuksen tukena. Satakunnan ammattikorkeakoulu: Vammalan kirjapaino Oy.

Hautamäki, J. 2013. Mikä minuun meni? Tositarinoita suomalaisesta perheväkivallasta. Jyväskylä: Gummerus.

Hietala, T., Kaltiainen, T., Metsärinne, U. & Vanhala, E. 2010. Nuori ja mieli. Koulu mielenterveyden tukena. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Huecker, M., King, K. & Smock, J. 2023. National Library of Medicine. Domestic violence. Verkkojulkaisu. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK499891/> Viitattu 17.4.2025

Ikonen, R., Hietamäki, J., October, M., Seppänen, J. & Halme, N. 2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Nuoret palveluiden pauloissa. Nuorten elinolot -vuosikirja. E-kirja. Helsinki: PunaMusta Oy. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137198/THL_TEE030_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 17.6.2025.

International Society for Traumatic Stress Studies. 2019. ISTSS Prevention and Treatment Guidelines. Verkkojulkaisu. https://istss.org/wp-content/uploads/2024/08/ISTSS_PreventionTreatmentGuidelines_FNL-March-19-

2019.pdf#:~:text=The%20updated%20ISTSS%20PTSD%20Prevention%20and%20Treatment%20Guidelines,with%20the%20evidence%20summaries%20that%20generated%20the%20recommendations. Viitattu 21.9.2025.

Jyväskylän ammattikorkeakoulu. 2025. Verkkojulkaisu. <https://help.jamk.fi/opinnaytetyo/fi/toteutustavat-ja-rakenne/opinnaytetyon-toteutustavat/> Viitattu 12.9.2025

Kananen, J. 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulu: Tampereen yliopistopaino Oy.

Kankaanpää, S & Pieh, A. 2011. Tekstintekijän käsikirja. Opas työssä kirjoittaville. Helsinki: Suomen yritysikirjat Oy.

Karhuvaara, M., Kaitue, S. & Ruuhilahti S. 2013. Lähisuhdeväkivallan kartoittaminen ja siihen puuttuminen lastenvalvojan työssä. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy.

Korpilahti, U., Kettunen, H., Nuotio, E., Jokela, S., Nummi, V. & Lillsunde, P. 2019. Sosiaali- ja terveysministeriö. Väkivallaton lapsuus – toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025. Verkkojulkaisu. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161899/STM_2019_27_J.pdf?sequence=4&isAllowed=y. Viitattu 17.6.2025.

Kytölä, K. 2021. Pahoinpitelystä hyvinpitelyyn. Lähisuhdeväkivalta ja siitä selviytyminen. Helsinki: Basam Books.

Laajasalo, T. & Peltonen, K. 2021. Verkkojulkaisu. Lapsen kohdistuva lähisuhdeväkivalta - keskiössä lasten traumaperäisten oireiden ehkäisy ja hoito. <https://journal.fi/kasvuntuki/article/view/126968/76638?acceptCookies=1>. Viitattu 12.9.2025

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983. <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/1983/361>. Viitattu 20.9.2025.

Lastensuojelulaki 417/2007. <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2007/417>. Viitattu 18.9.2025

Muukkonen, T. & Tulensalo, H. 2015. Lastensuojelun tehtävät, kun lapsen epäillään kokeneen väkivaltaa. Duodecim. Verkkojulkaisu. <https://www.duodecimlehti.fi/duo12268>. Viitattu 12.9.2025.

Ojala, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2014. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: SanomaPro Oy.

Paasivirta, A., Holmi, L., Ståhlberg, M. & Laajasalo, T. 2022. THL tutkimuksesta tiiviisti 28/2022. Uskalla nähdä - lapsiin kohdistuvan henkisen väkivallan tunnistamisen ja puuttumisen haasteet ammattilaisten silmin. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144382/URN_ISBN_978-952-343-875-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 16.4.2025.

Pojjula, S. 2016. Lapsi ja Kriisi – Selviytymisen tukeminen. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Puura, K., Luoma, I., Toivanen, J & Ebeling, H. 2020. Lastenpsykoterapiat. Duodecim. <https://www.duodecimlehti.fi/xmedia/duo/duo15794.pdf>. Viitattu 20.9.2025

Rakovec-Felser, Z. 2014. National Library of Medicine. Domestic Violence and Abuse in Intimate Relationship from Public Health Perspective. Verkkojulkaisu. <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC4768593/>. Viitattu 10.5.2025

Salonen, K., Eloranta, S., Hautala, T. & Kinos, S. 2017. Kehittämistoiminta ja kehittämisen menetelmiä ammatillisessa korkeakoulutuksessa. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 108. Verkkojulkaisu.

<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/817817/isbn9789522166494.pdf?sequence=2&isAllowed=y>. Viitattu 16.1.2024.

Saukkola, R. & Laane, E. 2017. Näes sydämellä - Luo arvostava yhteys lapseen. Kerava: Painojussit Oy.

Savonia-ammattikorkeakoulu. 2024. Savonian raportointiohje opinnäyte- ja kehittämistöihin sekä oppimistehtäviin.

[https://amksavonia.sharepoint.com/sites/reppu-](https://amksavonia.sharepoint.com/sites/reppu-opinnaytetyo/Jaetut%20asiakirjat/Forms/AllItems.aspx?id=%2Fsites%2Freppu%2Dopinnaytetyo%2FJaetut%20asiakirjat%2FSuojatut%20tiedostot%2FRaportointiohje%2Epdf&parent=%2Fsites%2Freppu%2Dopinnaytetyo%2FJaetut%20asiakirjat%2FSuojatut%20tiedostot)

[opinnaytetyo/Jaetut%20asiakirjat/Forms/AllItems.aspx?id=%2Fsites%2Freppu%2Dopinnaytetyo%2FJaetut%20asiakirjat%2FSuojatut%20tiedostot%2FRaportointiohje%2Epdf&parent=%2Fsites%2Freppu%2Dopinnaytetyo%2FJaetut%20asiakirjat%2FSuojatut%20tiedostot](https://amksavonia.sharepoint.com/sites/reppu-opinnaytetyo/Jaetut%20asiakirjat/Forms/AllItems.aspx?id=%2Fsites%2Freppu%2Dopinnaytetyo%2FJaetut%20asiakirjat%2FSuojatut%20tiedostot%2FRaportointiohje%2Epdf&parent=%2Fsites%2Freppu%2Dopinnaytetyo%2FJaetut%20asiakirjat%2FSuojatut%20tiedostot). Viitattu 13.10.2025.

Siukola, R. 2014. Miten puutun lähisuhdeväkivaltaan. Esimerkkinä päihde- ja mielenterveystyö. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL).

Söderholm, A. & Kivitie-Kallio, S. 2012. Lapsen kaltoinkohtelu. 2. painos. Helsinki: Duodecim

Soisalo, R. 2012. Särkyvä mieli – lasten ja nuorten psyykinen oireilu. Suomen psykologinen instituuttiyhdistys.

Sosiaalialan amk verkosto. 2023. Sosiaalialan tutkinnot, kompetenssit ja suositukset. Sosiaalialan ammattikorkeakoulu. Verkkojulkaisu. <https://www.sosiaalialanamkverkosto.fi/sosiaalialan-tutkinnot-ja-kompetenssit/> Viitattu 12.9.2025

Tilastokeskus 2024. Rikos- ja pakkokeinotilasto. Verkkojulkaisu.

<https://stat.fi/julkaisu/cIn32gnj49hev0cutpmcsm4ko>. Viitattu 25.5.2025

Tupola, S., Kivitie-Kallio, S., Kallio, P., Koskinen, S., & Alapulli, H. 2015. Aikakauskirja Duodecim. Epäily lapsen fyysisestä pahoinpitelystä – tunnistaminen ja toimenpiteet terveydenhuollossa.

<https://www.duodecimlehti.fi/duo12271>. Viitattu 17.6.2025.

Turunen, E., Pekonen, E., Korhonen, U. & Tohmola, T. 2025. Opinnäytetyön menestystarina - opinnäytetyöopas sosiaali- ja terveystieteiden opiskelijoille. Opas.

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/878870/Savonia_2025_1.pdf?sequence=4. Viitattu 12.9.2025

Tutkimuseettinen neuvottelulautakunta 2023. Hyvä tieteellinen käytäntö. Verkkojulkaisu. <https://tenk.fi/fi/hyva-tieteellinen-kaytanta-htk>. Viitattu 12.9.2025.

Valtioneuvosto 2019. Uusi toimintasuunnitelma antaa keinoja ehkäistä lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa.

Verkkojulkaisu. <https://valtioneuvosto.fi/-/1271139/uusi-toimintasuunnitelma-antaa-keinoja-ehkaista-lapsiin-kohdistuvaa-vakivaltaa>. Viitattu 20.5.2025

LIITE 1: GOOGLE FORMS ALKUKYSELY TYÖNTEKIJÖILLE

Perheväkivallan tunnistaminen ja puuttuminen kouluympäristössä - opas

Hei! Tämä on kysely Lehmon koulun työntekijöille. Teemme opinnäytetyötä Perheväkivallan tunnistamisesta ja puuttumisesta kouluympäristöön. Luomme koululle oppaan aiheeseen liittyen. Toivomme, että vastaatte kyselyyn 15.9 mennessä. Kiitos etukäteen.

* Pakollinen

1. Oletko sitä mieltä, että kaipaat konkreettista työvälinettä perheväkivallan tunnistamiseen ja puuttumiseen? *

Kyllä

Ei

2. Mitä haasteita näet perheväkivallan tunnistamisessa, puuttumisessa ja asiasta keskustelusta lapsen kanssa? *

3. Toivoisitko että oppaassa olisi konkreettisia kysymyksiä tai työvälineitä (esim. monitulkintaiset kuvat) *

Kysymyksiä

Muita työvälineitä

Molempia

4. Kerro halutessasi, mitä ajatuksia aihe herättää ja mitä toiveita oppaaseen liittyen sinulla olisi.

LIITE 2: PALAUTEKYSELY

Palautekysely

Palautekysely opinnäytetyön oppaasta Perheväkivallan tunnistaminen ja puuttuminen kouluympäristössä

Kun lähetät tämän lomakkeen, se ei kerää automaattisesti tietojasi, kuten nimeä ja sähköpostiosoitetta, ellei anna niitä itse.

* Pakollinen

1. Oppaan aihe oli ajankohtainen ja hyödyllinen *

Ei

Kyllä

2. Opas oli selkeä ja kattava *

Ei

Kyllä

3. Koin oppaan hyödylliseksi ja näen hyödyntäväni sitä tulevaisuudessa *

Ei

Kyllä

4. Kerro vapaasti ajatuksia oppaasta ja muuta palautetta

Kirjoita vastaus

Opas perheväkivallan tunnistamiseen & puuttumiseen

OPAS KOULUYMPÄRISTÖN
TYÖNTEKIJÖILLE
TEHTY OPINNÄYTETYÖNÄ

SAVONIAN AMMATTIKORKEAKOULU
SOSIONOMIOPISEKELIJAT
WILMA NISONEN JA TINKA-TARA KUKKOLA
2025

Alkusanat

Olette tärkeitä aikuisia lasten elämässä. Koulussa työskennellessä kohtaatte lapsia päivittäin ja olette osana turvaamassa heidän turvallista ja hyvinvointia edistävää kasvua.

On monenlaisia asioita, jotka voivat vaarantaa ja horjuttaa lasten hyvinvointia. Perheväkivalta on yksi näistä asioista.

Sen tunnistaminen ja siihen puuttuminen on hankala tehtävä ja aihe on sensitiivinen. Loimme työvälineen tämän avuksi. Oppaamme tiivistää perheväkivallan ilmiönä ja tarjoaa konkreettisia keinoja ja kysymyksiä, joita käyttää tilanteissa, joissa herää huoli lapsesta.

Kerromme myös velvollisuuksista ja ohjeista, jotka koskettavat lasten kanssa työskenteleviä ammattilaisia.

Mitä on perheväkivalta?

Perheväkivalta tarkoittaa väkivaltaa, joka kohdistuu perheen tai läheisten sisällä oleviin henkilöihin. Se voi ilmetä fyysisenä, psyykkisenä, seksuaalisena tai taloudellisena väkivaltana ja se usein toistuu, aiheuttaen henkistä ja fyysistä haittaa.

Perheväkivallan vaikutukset ovat vakavat. Se vaikuttaa lapsen kehitykseen, psyykkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin.

Perheväkivalta vaikuttaa lapseen tapahtumahetkellä, mutta myös tulevaisuudessa. Lapsi voi kärsiä traumaperäisestä stressihäiriöstä ja muista mielenterveyden häiriöistä ja esimerkiksi riski riippuvuuksiin ja itsemurhaan kasvaa.

On siis erittäin tärkeää, että perheväkivaltaa kokeva lapsi tulee huomatuksi ja tilanteeseen puututaan. Varhainen puuttuminen huolen herätessä on todella merkittävää ja se auttaa turvaamaan lapselle turvallisen kasvuympäristön ja tulevaisuuden.

Lapsen turvallisuus ja hyvinvointi on jokaisen lapsen kanssa työskentelevän velvollisuus. Ammattilaisella on myös velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus ja olla yhteydessä sosiaaliviranomaisiin, mikäli huoli herää ja tilanteissa, joissa lapsi on selkeästi vahingoittunut tai vaarassa. Jokaisella lapsella on oikeus turvalliseen ja hyvään lapsuuteen.

Mihin olen yhteydessä?

Jos lapsen kanssa työskentelevällä henkilöllä on syytä epäillä lapsen kohdistuvasta väkivallasta, henkilöllä on velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus. Tärkeää on huomioida, että se henkilö tekee ilmoituksen, joka on asian huomannut tai saanut tietoonsa ensimmäisenä.

Lastensuojeluilmoituksen voi tehdä sähköisesti osoitteessa <https://miunpalvelut.fi/siunsote/lastensuojeluilmoitus> Mikäli epäilty tekijä on lapsen lähipiiriä, ilmoituksesta ei saa kertoa vanhemmille, ilman poliisin lupaa.

Väkivaltaa epäiltäessä aina soitto sosiaaliin, jossa tehdään tilanne arvio. **Soittoajat: ma-ti, to ja pe klo 9-12 ja ke klo 12-15.**

Akuutissa asiassa ja virka-ajan ulkopuolella soitto sosiaali- ja kriisipäivystykseen numeroon **013 330 9002**.

Poliisin konsultaatio soittamalla lapsirikostutkinnan konsultaationumeroon **029 545 5344**. Puhelussa ohjeistetaan, onko tarvetta tehdä rikosilmoitus. Akuutissa tilanteessa voi soittaa **112**.

Varoitusmerkkejä :

Puutu tilanteeseen, jos:

- Lapsi reagoi epätavanomaisesti asioihin tai tiettyihin materiaaleihin.
- Lapsi on aggressiivinen tiettyjä materiaaleja tai muita lapsia kohtaan.
- Lapsi kertoo tarinoita, jossa hän kertoo suoraan väkivallasta tai edes vihjailee siitä.
- Lapsi leikkii jatkuvasti roolihahmoa, joka on väkivaltainen.
- Lapsen leikki on ilotonta, mekaanista ja samaa kaavaa toistuvaa.
- Lapsi ei edes leiki.
- Lapsi piirtää pelottavia asioita jatkuvasti, kuten hirviöitä tai kuolleita olentoja.
- Lapsi ei halua viettää aikaa kotonaan tai kutsua kavereita kylään.

Varoitusmerkkejä :

- Fyysiset merkit: useat ja ryppäissä olevat mustelmat, palovammat, sijoiltaanmenot, haavat ja puremat.
- Päänahalla olevat mustelmat, verenvuodot, sekä hiustenlähdöt, voivat viitata hiuksista vetämiseen.
- Tahallisesti aiheutetut palovammat voivat näkyä tarkkarajaisina vammakuvioina tai hansikas- ja sukkamaisina palovammoina raajoissa.

Merkkejä perheväkivallasta ovat myös:

- Syömis- ja nukkumisvaikeudet
- Yliaktiivisuus, ja levottomuus
- Käytöshäiriöt
- Pelkotilat
- Ahdistuneisuus
- Vetäytyneisyys
- Lapsen väkivaltainen käytös

Miten toimin, kun epäilen perheväkivaltaa?

- **Havainnot**

On tärkeää, että huolen herätessä, havainnoidaan ja dokumentoidaan lapsen liittyviä asioita (muutokset lapsen käyttäytymisessä, mustelmat, muut fyysiset vammat ja poissaolot).

- **Keskustelu & yhteistyö**

Koulun työntekijät, kuraattori, koulupsykologi, kouluterveydenhoitaja, vanhemmat mikäli mahdollista ja turvallista.

- **Lapselle tukea & turvaa**

Lapsen kanssa keskustelu, tukimuotojen tarjoaminen lapselle kouluympäristössä (opettajat, kuraattori, koulupsykologi, terveydenhoitaja).

**Miten keskustella
asiasta lapsen
kanssa?**

Miten ottaa huoli puheeksi lapsen kanssa?

Tärkeät huomiot:

Ensimmäisenä täytyy huomioida turvallinen, hiljainen ja luottamuksellinen tila, kun lähtee keskustelemaan lapsen kanssa. Ota lapsi kahden kesken juttelemaan.

Tärkeää on huomioida, että kuka lapselle puhuu tai ottaa mahdollisen väkivallan puheeksi lapsen kanssa = turvallinen ja tuttu aikuinen.

Huomioi lapsen oma mielentila, kun päätät ottaa asian puheeksi.

Asiaan ei kannata suoraan mennä, vaan aloittaa kysymällä esimerkiksi, kuulumisia tai päivästä.

Älä johdattele lasta! Vältä kysymyksiä, kuten lyökö isä sinua?

Miten ottaa huoli puheeksi lapsen kanssa?

Kuuntele mitä lapsi kertoo, uskalla pysähtyä tilanteeseen. Ole läsnä kiireettömästi.

Anna lapselle aikaa ja tilaa kertoa.

Suhtaudu rauhallisesti, empaattisesti ja neutraalisti.

Anna lapselle mahdollisuus esimerkiksi, piirtää tai kirjoittaa, jos puhuminen on vaikeaa.

Jos väkivaltakokemus tulee ilmi, lapselle täytyy kertoa ikätasoisesti, miten aiot toimia seuraavaksi. Lisäksi lapselle on kerrottava, että väkivalta on lainvastaista eikä sitä saa kohdistaa lapsiin.

Kysymyksiä:

Miten sinun päiväsi on mennyt? Mitä sinulle kuuluu?

Yleinen ja avoin kysymys lapselle antaa lapselle tilaa ja mahdollisuuden kertoa voinnistaan ilman painetta. Vastauksesta voi saada yllättävän paljon tietoa lapsen voinnista ja kotielämästä.

Huomaan, että olet ollut vaisun ja surullisen oloinen, oletko ollut surullinen/huolissasi jostain viimeaikoina kotona?

On tärkeää, että lapsella on nähty olo, tämä luo luottamuksellista ja turvallista tunnetta ja voi auttaa lasta avaautumaan tilanteestaan.

Tuo näyttää kipeältä, missä ja miten olet satuttanut itsesi?

(mustelmien tai muiden näkyvien vammojen ilmetessä.)

Onko joku läheinen ollut erityisen surullinen tai vihainen sinulle viimeaikoina?

Onko jotain, mikä saa sinut tuntemaan olosi pelokkaaksi tai surulliseksi?

Onko jotain, mitä toivoisit, että kotonasi olisi eri tavalla?

Kysymys ei suoraan kysy väkivallasta, mutta antaa hyvän mahdollisuuden lapselle kertoa häntä huolettavista asioista.

Mikä saa sinut tuntemaan olosi onnelliseksi ja turvalliseksi?

Tämä voi kertoa, mitä lapsi kaipaisi omassa kotonaan ja paljastaa, mikäli kotona ilmenee turvattomuutta.

Kerro perheestäsi, ketä siihen kuuluu?

Mikä äidissä, isässä, äitipuolella tms. on kiva? Mikä ei ole kiva mielestäsi?

Mitä tykkäät tehdä kotona?

**Minkälaisia sääntöjä teillä on kotona?
Mitä tapahtuu, jos et noudata sääntöjä kotona?**

Jos keskustelu alkaa siitä, kun lapsi piirtää jotain huolestuttavaa:

- Mitä tässä tapahtuu?
- Mitä olet piirtänyt?
- Mistä sinulle tuli mieleen piirtää tällaista?

Kouluikäisten lasten ja nuorten kanssa voi myös piirtää aikajanaa:

- Lasta voi pyytää piirtämään aikajana vuoden ajalta, jossa näkyy kohokohdat ja ikävät hetket, piirretään ensin muoto ja käydään sitten läpi, mitä huippuihin ja alamäkiin liittyy.
- Lasta voi pyytää kertomaan kaksi-kolme juttua, joista on tullut erityisen hyvä mieli kuluneen vuoden aikana tai kaksi-kolme juttua, joista tullut ikävä, ahdistava tai muuten huono olo.

Jos lapsi alkaa kertomaan väkivaltakokemuksesta, voit pyytää lasta kertomaan omin sanoin tapahtumista, näiden kysymysten avulla:

- Kerro minulle siitä.
- Mitä siinä tapahtui?
- Kerro vielä lisää siitä?
- Ketä oli paikalla?
- Miten tilanne alkoi?
- Mitä sitten tapahtui?
- Miten tilanne päättyi?

Monitulkintaisten kuvien käyttäminen

Lasta voi pyytää kuvailemaan ja kertomaan, mitä kuvassa tapahtuu, mitä tunteita kuva herättää, mikä tarina kuvan ympärille muodostuu?

Vaikka lapsi ei suoraan kertoisi omasta kokemuksestaan, hänen kertomansa mukaan voi saada tietoa hänen voinnista ja huolista.

Kuvien ja lapsen kertomien asioiden kautta on helpompaa kysyä lisäkysymyksiä ja keskustella heränneestä huolesta.

Seuraavissa dioissa on kuvia, joita voi hyödyntää lapsen kanssa keskustellessa.

Jos haluat lukea aiheesta lisää, tässä hyödyllisiä linkkejä:

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023. Väkivaltaa kokeneen lapsen kohtaaminen ja ensivaiheen tukeminen.

<https://thl.fi/aiheet/vakivalta/tyon-tueksi/vakivaltaa-kokeneen-lapsen-kohtaaminen-ja-ensivaiheen-tukeminen>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2024. Lähisuhdeväkivalta.

<https://thl.fi/aiheet/vakivalta/vakivallan-muodot/lahisuhdevakivalta>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2025. Apua ja palveluja väkivaltaa kokeneelle.

<https://thl.fi/aiheet/vakivalta/apua-ja-palveluja>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023. Väkivallan puheeksi ottaminen.

<https://thl.fi/aiheet/vakivalta/vakivaltaan-puuttuminen/vakivallan-puheeksi-ottaminen>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2025. Lastensuojeluilmoitus

[https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-](https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasian-vireilletulo/lastensuojeluilmoitus#Miten%20lastensuojeluilmoitus%20tehd%C3%A4%C3%A4n?)

[kasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluilmoitus-ja-](https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasian-vireilletulo/lastensuojeluilmoitus#Miten%20lastensuojeluilmoitus%20tehd%C3%A4%C3%A4n?)

[lastensuojeluasian-](https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasian-vireilletulo/lastensuojeluilmoitus#Miten%20lastensuojeluilmoitus%20tehd%C3%A4%C3%A4n?)

[vireilletulo/lastensuojeluilmoitus#Miten%20lastensuojeluil-](https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasian-vireilletulo/lastensuojeluilmoitus#Miten%20lastensuojeluilmoitus%20tehd%C3%A4%C3%A4n?)

[moitus%20tehd%C3%A4%C3%A4n?](https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasian-vireilletulo/lastensuojeluilmoitus#Miten%20lastensuojeluilmoitus%20tehd%C3%A4%C3%A4n?)

Lähteet:

Kuvat: Canva.

Barnahus 2022. Työkalu keskusteluun lapsen tai nuoren kanssa väkivaltaepäilystä. Verkkojulkaisu. Viitattu 30.9.2025.

Crown Prosecution Service. 2024. Domestic abuse. Verkkojulkaisu. Domestic abuse Viitattu 12.9.2025.

Huecker, M., King, K. & Smock, J. 2023. National Library of Medicine. Domestic violence. Verkkojulkaisu. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK499891/>. Viitattu 12.9.2025.

Laajasalo, T., & Peltonen, K. 2021. Verkkojulkaisu. Lapsen kohdistuva lähisuhdeväkivalta - keskiössä lasten traumaperäisten oireiden ehkäisy ja hoito. Lapsen kohdistuva väkivalta Viitattu 15.9.2025.

Paasivirta, A., Holmi, L., Ståhlberg, M., & Laajasalo, T. 2022. THL tutkimuksesta tiiviisti 28/2022. Uskalla nähdä - lapsiin kohdistuvan henkisen väkivallan tunnistamisen ja puuttumisen haasteet ammattilaisten silmin. [https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144382/URN ISBN 978-952-343-875-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144382/URN%20ISBN%20978-952-343-875-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y). Viitattu 14.9.2025.

Söderholm, A. & Kivitie-Kallio, S. 2012. Lapsen kaltoinkohtelu. 2. painos. Helsinki: Duodecim.